

***Πανεπιστημιακή εργασία
στη Σύνθεση Δημοσίου***

**Θέμα: "Μ. Μ. Ε. και Σύνταγμα: Σχολιασμός στο άρθ. 15 του
Συντάγματος"**

Υπεύθυνος Καθηγητής : **Δημητρόπουλος Ανδρέας**

Υπεύθυνος σπουδαστής : **Ατσαβές Μιχαήλ**
Αριθμός Μητρώου : **1340199900049**

Αθήνα 2004

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

1. Πρώτη προσέγγιση του άρθρου 15 του Συντάγματος4
2. Ερμηνευτικές δυσκολίες της παρ. 2 του άρθρου 15 4

Ιστορική Αναδρομή

I. Μέχρι και το Σύνταγμα του 1952.

1. Προλεγόμενα.....6
2. Σύνταγμα του 1927: πρώτη συνταγματική ρύθμιση..... 6
3. Αναφορά στο άρθρο 14 παρ. 8 του Συντάγματος του 19526

II. Μέχρι και το Σύνταγμα του 1975.

1. Ε.Ι.Ρ.Τ. (πρώην Ε.Ρ.Τ.) και Υ.Ε.Ν.Ε.Δ. 7
2. Μεταπολίτευση - Ψήφιση άρθρου 15 του Συντάγματος του 1975.....8

Άρθρο 15 παρ. 1 του Συντάγματος

I. Κριτική προσέγγιση του άρθρου 15 παρ. 1.

1. Άρθρο 15 παρ. 1: μία διάταξη αναχρονιστική και αντιδημοκρατική..... 9
2. Επικουρικές συνταγματικές διατάξεις 11

II. Κινηματογράφος.

1. Συνταγματική ρύθμιση 11
2. Νομοθετική ρύθμιση 11
3. Ελευθερία του κινηματογράφου 11

III. Φωνογραφία.

1. Συνταγματική ρύθμιση 13
2. Νομοθετική ρύθμιση - Ελευθερία της φωνογραφίας 13

Άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος

I. Άμεσος έλεγχος του κράτους.

1. Προλεγόμενα 14
2. Εννοιολογική προσέγγιση του όρου "κρατικός" 14
3. Εννοιολογική προσέγγιση του όρου "άμεσος" 15
4. Κρατικό μονοπώλιο - Ελεύθερη ραδιοτηλεόραση 16
5. Ελευθερία του πληροφορείσθε δια της τηλεόρασης 22

II. Αντικειμενικότητα - Ίση μεταχείριση.

1. Προλεγόμενα	24
2. Αντικειμενικότητα – Ουδετερότητα	24
3. Ίση μεταχείριση	26
4. Ίση μεταχείριση - Πολιτικά Κόμματα	26
5. Δικαίωμα απαντήσεως	27

III. Ποιότητα.

1. Ποιότητα	27
2. Ποιότητα και Διαφημίσεις	28
3. Παρατηρήσεις πάνω στις αρχές της αντικειμενικότητας, ίσης μεταχείρισης και ποιότητας	29

Νομοθετική ρύθμιση

1. Ν. 230/1975: Ε.Ρ.Τ. Υ.Ε.Ν.Ε.Δ.	30
2. Υ.Ε.Ν.Ε.Δ.	31
3. Ν. 1288/1982: Συγχώνευση Ε.Ρ.Τ. Υ.Ε.Ν.Ε.Δ.	32
4. Κυβερνητικά προσχέδια	32
5. Ν. 1730/1987: Συγχώνευση Ε.Ρ.Τ.-1 και Ε.Ρ.Τ.-2 (Ε.Ρ.Τ.-Α.Ε.) Ελεύθερη ραδιοφωνία υπό όρους	32
6. Ν. 1866/1989: Ελεύθερη τηλεόραση υπό όρους	33
7. Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο	34

Ιδιωτική Τηλεόραση

1. Χορήγηση άδειας για την ίδρυση και λειτουργία ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών	35
2. Προβληματισμοί αναφορικά με την ιδιωτική τηλεόραση	35
3. Επί τακτική η εξασφάλιση της πολυμέρειας	35
4. Μέσα εξασφάλισης της πολυμέρειας	36

Διεθνές δίκαιο

1. Προλεγόμενα	38
2. Γενικές αρχές	38

Κοινοτικό δίκαιο

1. Προλεγόμενα	39
2. Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1950	39
3. Κατευθύνσεις της κοινοτικής πολιτικής	40
4. Οδηγία του Συμβουλίου της Ευρώπης 89/552	40

Συμπεράσματα

1. Σχόλια στην παρ. 1 του άρθρου 15	41
2. Σχόλια στην παρ. 2 του άρθρου 15	41
3. Άμεσος κρατικός έλεγχος	41
4. Μέσα εξασφάλισης αντικειμενικοποίησης κρατικού ελέγχου	41
5. Επιταγή ελέγχου ιδιωτικής τηλεόρασης - Προβληματισμοί για το μέλλον	42

Βιβλιογραφία	43
---------------------------	----

Κατάλογος σχετικής νομολογίας	44
-------------------------------------	----

Ιστορικά κυριότερων Νομολογιών	45
--------------------------------------	----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η διάταξη του άρθρου 15 του Συντάγματος ορίζει:

"1. Οι προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις του προηγούμενου άρθρου δεν εφαρμόζονται στον κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία, την τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης.

2. Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους και έχουν σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης-πρέπει πάντως να εξασφαλίζεται η ποιοτική στάθμη των εκπομπών που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή τους και η πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας".

Η παράγραφος 1 αποτελεί επανάληψη της παρ. 8 εδ. 1 του άρθρου 14 του Συντάγματος του 1952. Εξαιρεί τα "μέσα μαζικής επικοινωνίας" από τις διατάξεις που προστατεύουν τον τύπο απαγορεύοντας τη λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο.

Η παράγραφος 2 εισάγει ουσιαστική καινοτομία οριοθετώντας για πρώτη φορά τα πλαίσια ενός ραδιοτηλεοπτικού καθεστώτος. Θέτει τη ραδιοτηλεόραση υπό τον άμεσο έλεγχο του κράτους (αρχή κρατικού ελέγχου), ορίζει ότι η λειτουργία της πρέπει να διέπεται από τις αρχές της αντικειμενικότητας και της ισότητας και επιβάλλει ένα *minimum* ποιοτικής στάθμης (αρχή ποιότητας).¹

2. Αν προσέγγιζε κανείς πριν λίγα χρόνια το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος και τη συναφή νομοθεσία (κυρίως το ν. 230/75), θα είχε μπροστά του την εικόνα μίας αυτάρεσκης και πλήρους ρύθμισης: Έμενε με την εντύπωση ότι το ραδιοτηλεοπτικό φαινόμενο μπορούσε να

¹ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 13

"συλληφθεί" και να υπαχθεί άνετα και χωρίς πολλούς κλυδωνισμούς και αμφισβητήσεις "στο ρυθμιστικό πεδίο του άρθρου 15 παρ. 2 Σ. , δηλαδή στον "άμεσο έλεγχο" του κράτους. Άμεσος έλεγχος που με σχεδόν αυτονόητο τρόπο είχε - σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας- ταυτισθεί με το κρατικό μονοπώλιο του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης.¹

Τα τελευταία, όμως, χρόνια ο ορίζοντας, και στη χώρα μας, έπαψε να είναι τόσο απλός και προσιτός, όχι τόσο γιατί οι τεχνολογικές εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο ήταν και είναι ριζικές και ραγδαίες², όσο γιατί και εδώ συνειδητοποιήσαμε την ταχύτητα και το βάθος αυτών των εξελίξεων που, στην προοπτική του ιδίως, συνθέτουν μια διαρκή και εντονότατη ερμηνευτική πρόκληση.

² Ε. Βενιζέλος «Η ραδιοτηλεοπτική έκρηξη» σελ. 19.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

I. Μέχρι και το σύνταγμα του 1952.

1. Η διάφορη συνταγματική αντιμετώπιση των θεμάτων που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 15 του Συντάγματος, δηλαδή του κινηματογράφου, της φωνογραφίας, του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης είναι συμφυής με την εμφάνιση τους στην ελληνική κοινωνική και νομική πραγματικότητα.

2. Ήδη το Σύνταγμα του 1927 στο άρθρο 16 προβλέπει :
"Εξαιρετικώς δια τους κινηματογράφους, δύναται να ληφθούν προληπτικά μέτρα προς προστασίαν της νεότητας"¹. Η διάταξη αυτή, κάνει σαφή τη διάκριση ανάμεσα στον τύπο και τον κινηματογράφο, εφόσον εξαιρεί τον τελευταίο από τις προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις και εγκαθιδρύει ένα καθεστώς διαφορετικής νομικής προσέγγισης. Η ασύγκριτα ευρύτερη απήχηση και επιρροή του νέου δημόσιου και ιδιαίτερα επάνω στους νέους, αποτελεί το απαιτούμενο έρρισμα που δικαιολογεί ηθικά και συνταγματικά την επιβολή λογοκρισίας και άλλων προληπτικών μέτρων στον κινηματογράφο².

3. Στα χρόνια που ακολουθούν η νομική σκέψη προσηλώνεται στην ανάγκη κρατικού ελέγχου του κινηματογράφου που μάλιστα τώρα επεκτείνεται στη φωνογραφία και το ραδιόφωνο ιδιαίτερα μετά την τεράστια διάδοση του τελευταίου (μετάδοση καθημερινών προγραμμάτων από το ραδιοφωνικό σταθμό Αθηνών ήδη από το 1973)³ και την ευρεία επίδρασή του στο αθηναϊκό κοινό.

Ο κρατικός έλεγχος, που στο όνομα της ασφάλειας του κράτους πρεσβεύεται από πολλούς νομικούς της εποχής (Β. Στεφανόπουλος, Γ. Μαύρος, Κ. Τσάτσος)⁴, πραγματώνεται με την ψήφιση του άρθρου 14 παρ. 8 του Συντάγματος του 1952. "Αι προστατευτικάί του τύπου διατάξεις του παρόντος άρθρου δεν εφαρμόζονται επί των κινηματογράφων, δημοσίων θεαμάτων, φωνογραφίας, ραδιοφωνίας και άλλων παρεμφερών μέσων μεταδόσεως λόγου ή παραστά-

¹ Ν. Αλιβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση», σελ 17.

² Ν. Αλιβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση», σελ. 16.

³ Ν. Αλιβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση», σελ 17.

⁴ Ν. Αλιβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση», σελ. 18.

σεως". Η διάταξη αυτή προοριζόταν να εξαιρέσει τη ραδιοφωνία, χωρίς, σε αντάλλαγμα, να υποβάλλει τη ρα-διοφωνία σε άλλη συνταγματική ρύθμιση ή προστασία⁵. Αποτελούσε έτσι εν λευκώ εξουσιοδότηση προς τον κοινό νομοθέτη να καθορίσει ελεύθερα το περιεχόμενο, την έκταση και την ένταση του κρατικού ελέγχου πάνω στη ραδιοφωνία και την τηλεόραση⁶ και πιστοποιούσε την αντίληψη ότι η ραδιοτηλεόραση δεν είναι τύπος, δε μπορεί να υπαχθεί στη συνταγματική έννοια του τύπου και επομένως δε μπορεί (και δεν πρέπει) να απολαμβάνει την ίδια με τον τύπο συνταγματική προστασία, δηλαδή κυρίως την απαγόρευση των προληπτικών μέτρων κατά του τύπου⁷.

II. Μέχρι και το Σύνταγμα του 1975.

1. Οι αντιλήψεις αυτές έχουν βρει εφαρμογή ήδη από το 1945 όταν με τη συντακτική πράξη 54 της 14/15 Ιουνίου συστήθηκε και οργανώθηκε το "Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας" (ΕΙΡ).

Παράλληλα με το ΕΙΡ ο α. ν. 1663 της 24/27 Ιανουαρίου 1951 επέτρεψε την ίδρυση και λειτουργία ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών των ενόπλων δυνάμεων, το δε ν. δ. 722 της 14/24 Νοεμβρίου 1970, που τον κατήργησε, πρόβλεψε τη συγκρότηση και λειτουργία Υπηρεσίας Ενημερώσεως Ενόπλων Δυνάμεων (ΥΕΝΕΔ), στην αρμοδιότητα της οποίας περιλαμβάνεται και η εγκατάσταση και λειτουργία σταθμών ραδιοφωνίας και τηλεοράσεως. Εν όψει της εισαγωγής της τηλεόρασης, στην Ελλάδα, το ΕΙΡ μετονομάστηκε με το ν. δ. 745 της 10 Δεκεμβρίου 1970 σε Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης (ΕΙΡΤ).⁸ Πρόκειται για τον

⁵ Π. Δ. Δάντογλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β', σελ. 551.

⁶ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 20.

⁷ Π. Δ. Δάντογλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β', σελ. 553.

⁸ Π. Δ. Δάντογλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β', σελ. 554.

πρώτο ραδιοτη-λεοπτικό φορέα της Ελλάδας, έχει το ραδιοτηλεοπτικό μονοπώλιο στη χώρα (με εξαίρεση τους σταθμούς των ενόπλων δυνάμεων). Είναι νομικό πρόσωπο δημόσιου δικαίου και υπάγεται σε τριπλό (τεχνικό, οικονομικό και γενικό) έλεγχο του κράτους. Το Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης εσπερείτο εγγυήσεων πολιτικής αμεροληψίας και υπέκειτο στον πρακτικώς απεριόριστο έλεγχο της Κυβέρνησης και ιδίως του Υπουργού Προεδρίας Κυβερνήσεως. Έτσι υπέκειτο πάντως ταυτοχρόνως (τουλάχιστον δυνητικώς στον κοινοβουλευτικό έλεγχο, που θα μπορούσε να συντελέσει σε μία "συμφηφιστική ουδετε-ρότητα" της ραδιοφωνίας⁹.

Αντιθέτως, όσο αφορά την ΥΠΕΝΕΔ ο μονομερής έλεγχος από το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Αμύνης είναι απόλυτος και δεν υπόκειται σε οποιοδήποτε περιορισμό από το δημοκρατικά ελεγμένο κοινοβούλιο (α. ν. 1668/1951). Έτσι παρασχέθηκε στην ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων, ήδη πριν την εγκαθίδρυση της στρατιωτικής δικτατορίας, η πρακτικώς ανέλεγκτη δυνατότητα πολιτικής, μεταξύ άλλων, "διαφωτίσεως" και "διαπαιδαγωγήσεως" του λαού - έργου δηλαδή, που υπερβαίνει την αποστολή και αντίκειται στον πολιτικώς αυστηρά ουδέτερο χαρακτήρα των ενόπλων δυνάμεων.¹⁰

2. Η ραδιοτηλεόραση παραμένει όργανο του εκάστοτε κυβερνώντος κόμματος και φερέφωνο της εκάστοτε κομματικής ιδεολογίας, ιδιαίτερα άλλωστε διαδραματίζει το ρόλο αυτό κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Η μεταπολίτευση σηματοδοτεί αλλαγές που φαίνεται αναπόφευκτο να μην επηρεάσουν και το ραδιοτηλεοπτικό καθεστώς. Μολαταύτα η ρύθμιση του άρθρου 15 στο Σύνταγμα του 1975 κρίνεται άτολμη και φαίνεται να διαιωνίζει μία καλώς ή κακώς κείμενη κατάσταση.

⁹ Π. Δ. Δάντογλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β', σελ. 555.

¹⁰ Π. Δ. Δάντογλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β', σελ. 556.

Άρθρο 15 παρ. 1 του Συντάγματος

I. Κριτική προσέγγιση του άρθρου 15 παρ. 1.

1. Ο συντακτικός νομοθέτης θέτει συλλήβδην τον κινηματογράφο, την φωνογραφία και τη ραδιοτηλεόραση στη ρύθμιση του άρθρου 15 παρ. 1 του Συντάγματος, προκειμένου να εξασφαλίσει τον επιδιωκόμενο κρατικό έλεγχο στα μέσα αυτά επικοινωνίας που αντιλαμβάνεται ότι διαδραματίζουν τον πιο σημαντικό ίσως ρόλο στη διαμόρφωση τη ζ πολιτικής συνείδησης του σύγχρονου πολίτη. Στην προσπάθεια του αυτή να δαιωνίζει το status quo των "μέσων μαζικής επικοινωνίας" ο νομοθέτης ηθελημένα ή και ακούσια παραλείπει να λάβει υπόψη του τα εξής :

α) Υπάρχει αισθητή διαφορά ανάμεσα στον κινηματογράφο και τη φωνογραφία από τη μία και το ραδιόφωνο από την άλλη, ώστε μία ενιαία ρύθμιση δε μπορεί να θεωρηθεί ικανοποιητική.

Εξάλλου είναι απαράδεκτο το ότι ο κινηματογράφος και η φωνογραφία από τον προστατευτικό για τον τύπο διατάξεις χωρίς παράλληλα να παρέχονται άλλες προστατευτικές ή έστω ρυθμιστικές διατάξεις. Ευτυχώς στο Σύνταγμα του 1975 ήρθε η παράγραφος 2 να καλύψει το κενό έστω για τη ραδιοτηλεόραση.

β) Ο συνταγματικός νομοθέτης εθελουφλεί στα κοινά χαρακτηριστικά που διακρίνουν τόσο την τηλεόραση όσο και τον τύπο και επιμένει στις διαφορές τους για να δικαιολογήσει το δαιωνιζόμενο καθεστώς της διαφορετικής συνταγματικής ρύθμισης τους. Υποβαθμίζεται έτσι η σημασία του κοινού περιοδικού χαρακτήρα - τόσο ο τύπος όσο και η τηλεόραση δεν πραγματοποιούν μόνο συνεχή "μαζική επικοινωνία", αλλά επικοινωνούν καθημερινώς, ή εν πάσει περιπτώσει, σε τακτές ημέρες ή και ώρες με τα ίδια άτομα και ασκούν επίδραση συστηματικώς συνεχή και όχι απλώς αποσπασματική και κατά σύμπτωση, όπως το θέατρο, ο κινηματογράφος ή το βιβλίο¹ καθώς επίσης και του κοινού πολιτικού χαρακτήρα, καθώς ο τύπος και η ραδιοτηλεόραση εμπεριέχουν στην έννοια τους το πολιτικό στοιχείο. Η οργανική και λειτουργική συγγένεια της ραδιοτηλεόρασης με τον τύπο δεν σημαίνει βέβαια, ότι δεν υπάρχουν

¹ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 135.

διαφορές μεταξύ τους σπουδαίες για την συνταγματική τοποθέτηση και αντιμετώπιση της ραδιοτηλεόρασης. Οι διαφορές όμως αυτές δεν μειώνουν, αλλά απεναντίας τονίζουν τη μεγάλη πολιτική σημασία της ραδιοτηλεόρασης. Το ζήτημα πάντως είναι, αν και σε ποιο βαθμό δικαιολογούν τη ριζικά διαφορετική μεταχείρισή της υπό τον τύπο². Οι διαφορές μεταξύ ραδιοτηλεόρασης και τύπου αναφέρονται στις τεχνικές και οικονομικές συνθήκες λειτουργίας τους. Ως Βασικότερη διαφορά αναφέρεται το γεγονός, ότι σε κάθε δημοκρατική χώρα υπάρχει σχετικώς μεγάλος αριθμός αυτοτελών και πολιτικά ή διαφορετικά αντιμαχόμενων εφημερίδων, ενώ ο αριθμός των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών, τόσο για τεχνικούς λόγους (π.χ. περιορισμένος αριθμός διαθέσιμων μηκών κύματος), όσο και λόγω των τεράστιων οικονομικών μέσων, που απαιτεί η πλήρως οργανωμένη και λειτουργούσα παραγωγή και εκπομπή ραδιοφωνικών και προπάντων τηλεοπτικών προγραμμάτων, είναι κατ' ανάγκη (δηλαδή ανεξάρτητα από κρατική παρέμβαση) μικρός. Αυτό σημαίνει ότι οι κίνδυνοι μονοπωλίου ή τουλάχιστον ολιγοπωλίου είναι πολύ μεγαλύτεροι στη ραδιοτηλεόραση από τον τύπο.³

Η άποψη αυτή ήταν παλαιότερα ορθή. Οι πρόσφατες τεχνολογικές και οι συνακόλουθες οικονομικές εξελίξεις έχουν όμως κλονίσει τα θεμέλια της, αν και δεν έχουν, βέβαια, ακόμη εξαλείψει τις τεχνολογικές και οικονομικές διαφορές μεταξύ τύπου και ραδιοτηλεόρασης⁴. Ειδικά με την εξέλιξη των υψηλών συχνοτήτων της ενσύρματης (καλωδιακής) τηλεόρασης και του νιάβο, οι δυνατότητες γίνονται απεριόριστες και τουλάχιστον από τεχνικής απόψεως δεν υπάρχει (ή μπορεί σύντομα να μην υπάρχει) λόγος περιορισμού του αριθμού των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών και επιχειρήσεων.

Συνολικά η διάταξη αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί σωστά ως εντελώς αναχρονιστική και αντιδημοκρατική⁵. Πράγματι δεν είναι εύκολο να βρεθεί δικαιολογία σεβαστή σε μία φιλελεύθερη δημοκρατία, γιατί τα οπτικοακουστικά μέσα πρέπει να στερούνται της συνταγματικής

² Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 137-138.

³ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 138.

⁴ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 138.

⁵ Γ. Κ. Βλάχος «Το Σύνταγμα της Ελλάδος» σελ. 135.

προστασίας του τύπου και να υπάγονται στη κρατική λογοκρισία και άλλα προληπτικά μέσα⁶.

2. Πρέπει πάντως να τονισθεί ότι το άρθρο 15 παρ. 1 εξαιρεί τα: "μέσα μαζικής ενημέρωσης" από τις προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις του άρθρου 14, όχι όμως και από τις προστατευτικές για την ελευθερία της γνώμης γενικές διατάξεις του ίδιου άρθρου. Τα δικαιώματα επομένως που απορρέουν από το άρθρο 14 παρ. 1 όσο αφορά την ελευθερία έκφρασης γνώμης, καλύπτουν τον κινηματογράφο και τη φωνογραφία (για τη ραδιοτηλεόραση προβλέπεται ειδική ρύθμιση στην παρ. 2 του άρθρου 15). Στο μέτρο εξάλλου που ο κινηματογράφος και η φωνογραφία εκφράζουν τέχνη ή επιστήμη, εφαρμόζεται πλήρως η κατοχύρωση της ελευθερίας της τέχνης και επιστήμης στο άρθρο 16 παρ. 1 του Συντάγματος.

II. Κινηματογράφος

1. Με δεδομένο ότι το Σύνταγμα εκτός από την αποθετική ρύθμιση του άρθρου 15 παρ. 1 δεν περιέχει θετική για το κινηματογράφο ρύθμιση, αυτός κατοχυρώνεται συνταγματικά από τη γενική διάταξη του άρθρου 14 παρ. 1 στο μέτρο που αποτελεί έκφραση τέχνης.

2. Νομοθετικά ο κινηματογράφος ρυθμίζεται από το νόμο 1597/1986 περί "Προστασίας και ανάπτυξης της κινηματογραφικής τέχνης, ενίσχυση της ελληνικής κινηματογραφίας και άλλες διατάξεις", ο οποίος κατηγορείται ως αναχρονιστικός και ανελεύθερος.

3. Ελευθερία του κινηματογράφου είναι η ελευθερία παραγωγής και κυκλοφορίας (διανομής, προβολής, πωλήσεως) των κινηματογραφικών έργων καθώς και της παρακολουθήσεως τους από το κοινό⁷. Η ελευθερία αυτή αμφισβητείται με δύο κυρίως τρόπους. Πρώτον, αν και απαγορεύεται η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο⁸, προβλέπονται εξαιρέσεις, όπου η ταινία υποβάλλεται σε έλεγχο για τη προστασία της νεότητας και επιτρέπεται η κατάσχεση υπό ορισμένες προϋποθέσεις.

Χαρακτηριστική άλλωστε της δυνατότητας καταλυτικής παρέμβασης στο χώρο του κινηματογράφου είναι η απόφαση στο χώρο του Μονομελούς

⁶ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β΄, σελ. 540.

⁷ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β΄, σελ. 541.

⁸ Άρθρο 2 παρ. 2 και άρθρο 36 ν. 1597/1986.

Πρωτοδικείου Αθηνών, που το 1988 έκρινε ότι είναι δυνατό να απαγορευτεί η προβολή κινηματογραφικής ταινίας, αν προσβάλλει το θρησκευτικό αίσθημα των πολιτών, ακόμα και αν αυτοί δεν είναι υποχρεωμένοι να τη δουν⁹. Μία τέτοια τοποθέτηση όχι μόνο δεν έχει έρισμα στο Σύνταγμα αλλά αποτελεί καταστρατήγηση του άρθρου 14 παρ. 1 για την ελευθερία έκφρασης γνώμης, και του άρθρου 16 παρ. 1 για την ελευθερία της τέχνης.

Δεύτερον, η ελευθερία του κινηματογράφου απειλείται από τα ίδια τα μέτρα κρατικής ενίσχυσης του κινηματογράφου, στο μέτρο που αποτελούν δικαιολογία για την επιβολή κρατικών ελεγχτικών εξουσιών.

Συνολικά λοιπόν η περί κινηματογραφίας νομοθεσία διέπεται περισσότερο από παρεμβατική και πατερναλιστική νοοτροπία παρά από πνεύμα δημιουργικού ανταγωνισμού¹⁰.

Φορείς της ελευθερίας του κινηματογράφου είναι φυσικά και νομικά πρόσωπα, ημεδαποί και αλλοδαποί, συμπεριλαμβανομένου του "κοινού".¹¹

Πεδίο ισχύος είναι το σύνολο των σχέσεων που εμφανίζονται σε μία κοινωνία, δηλαδή τόσο οι σχέσεις μεταξύ κράτους και ιδιωτών, όσο και οι σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, στα πλαίσια μίας ενιαίας έννομης τάξης σύμφωνα με τη μονιστική θεωρία¹². Έχουν διατυπωθεί και αντίθετες απόψεις όπου το κράτος αποτελεί το μοναδικό παράγοντα απέναντι στον οποίο πρέπει να προστατευτεί ο κινηματογράφος και στην έσχατη περίπτωση μπορεί να παρέμβει βάσει του άρθρου 25 παρ. 1 στις περιπτώσεις που διακυβεύεται η ελευθερία του κινηματογράφου, όταν π.χ. ο όχλος επιχειρεί να παρεμποδίσει την προβολή μιας νόμιμης ταινίας.¹³

Τέλος πρέπει να σημειώσουμε, ότι το άρθρο 15 παρ. 1 δεν αναφέρεται γενικά στα δημόσια θέματα (θέατρο, όπερα, μπαλέτο κ.α.) ούτε στα δημόσια ακροάματα (συναυλίες) και επόμενος αυτά διέπονται από το 14 παρ. 1 στο μέτρο που αποτελούν έκφραση γνώμης και από το 16 παρ. 1 στο μέτρο που αποτελούν έκφραση τέχνης¹⁴.

⁹ Έτσι το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθήνας 17115/88. το Σ. 1989, 682.

¹⁰ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β΄, σελ. 542.

¹¹ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β΄, σελ. 543.

¹² Πανεπιστημιακές παραδόσεις Α. Δημητρόπουλου.

¹³ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β΄, σελ. 543.

¹⁴ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β΄, σελ. 543.

III. Φωνογραφία.

1. Η φωνογραφία αναφέρεται ρητά στο άρθρο 15 παρ. 1 του Συντάγματος και εξαιρείται από τις προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις του άρθρου 14 του Συντάγματος. Δεν εξαιρείται βέβαια από το άρθρο 14 παρ. 1 στο μέτρο, που αποτελεί έκφραση γνώμης και διάδοση ιδεών. Εξάλλου διέπεται από το άρθρο 16 παρ. 1 στο μέτρο που αποτελεί έκφραση τέχνης, στα πλαίσια της προστασίας του οποίου δεν επιτρέπεται η λήψη προληπτικών ή και κατασταλτικών μέτρων από τις κρατικές αρχές.

2. Ελευθερία της φωνογραφίας είναι η ελευθερία παραγωγής και κυκλοφορίας δίσκων και κασετών, καθώς και η προμήθεια τους από το κοινό. Στην ελευθερία αυτή αντίκειται η απαίτηση διοικητικής αδείας κατά το άρθρο 15 του ν. δ. 1108/1941.¹⁵

¹⁵ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β', σελ. 544.

Άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος

I. Άμεσος έλεγχος του κράτους.

1. Το Σύνταγμα έχοντας εξαιρέσει τη ραδιοτηλεόραση από τις προστατευτικές για το τύπο διατάξεις του άρθρου 14 με την παράγραφο 1 του άρθρου 15 έρχεται να προβλέψει το καθεστώς που θα διέπει το χώρο της ραδιοτηλεόρασης με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου: "Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους και έχουν σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης. Πρέπει πάντως να εξασφαλίζεται η ποιοτική στάθμη των εκπομπών που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή τους και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας". Με τη διάταξη αυτή τίθεται η ραδιοτηλεόραση κάτω από τον άμεσο έλεγχο του κράτους, καθορίζοντας τα αντικείμενα της και προσδιορίζοντας τις γενικές αρχές, τις αξίες και τους σκοπούς που θα διέπουν την οργάνωση και τη λειτουργία της·

Ως πρώτη εξαγγελία το άρθρο 15 παρ. 2 καθορίζει ότι "το ραδιόφωνο και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του κράτους". Το Σύνταγμα δηλαδή δεν κατοχυρώνει ελευθερία της ραδιοτηλεόρασης ούτε υπό την υποκειμενική ούτε υπό τη θεσμική της μορφή¹. Αντιθέτως θεσπίζει έναν έλεγχο, που η γενικότητα της διατύπωσης δεν επιτρέπει να προσδιοριστούν με ακρίβεια το περιεχόμενο και τα όρια του.

2. Τα βασικά σημεία που πρέπει να τονίσουμε προσεγγίζοντας τον έλεγχο αυτό ως έλεγχο που ασκείται από το κράτος, είναι τα ακόλουθα:

- α) Έλεγχος του κράτους σημαίνει αμιγής κεντρικός πολιτικός έλεγχος² που ασκείται από τη κυβέρνηση μέσω του αρμόδιου υπουργού. Έλεγχος μη κρατικός από πολιτικά κόμματα ή οργανώσεις συμφερόντων ή έστω και από κρατικές αρχές, οι οποίες όμως δεν υπάγονται στην κυβέρνηση και επομένως δεν υπόκεινται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο, δεν επιτρέπεται. Είναι, με άλλα λόγια έλεγχος ανεκχώρητος σε μη δημόσιους φορείς³. Αυτό όμως δεν αποκλείει τη

¹ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β', σελ. 547.

² Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 209.

³ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 98.

σύσταση και λειτουργία ως συμβουλευτικού οργάνου δίπλα στην ελέγχουσα κρατική αρχή μίας διακομματικής κοινοβουλευτικής επιτροπής ή ενός άλλου οργάνου αντιπροσωπευτικών κομματικών και μη τάσεων και συμφερόντων, με αποκλειστικά συμβουλευτικές αρμοδιότητες⁴. Η ευθύνη της κυβέρνησης εξάλλου δεν αποκλείει τη συνεννόηση με τα αντιπολιτευόμενα κόμματα (ή τουλάχιστον την αξιωματική αντιπολίτευση) πριν τον διορισμό π.χ. του γενικού διευθυντή της ΕΡΤ. Αντιθέτως η συνεννόηση αυτή θα ήταν στο πνεύμα του Συντάγματος.

β) Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η εξουσία ελέγχου που παρέχεται με το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος στο κράτος, δεν αποτελεί εκδήλωση εξουσίας, πολύ περισσότερο δεν αποτελεί κάποιο προνόμιο των κυβερνώντων. Αποτελεί, αντιθέτως, άσκηση αρμοδιότητας, που υπόκειται ως τέτοια στην αρχή της νομιμότητας⁵. Έτσι δεν πρέπει να αντιλαμβανόμαστε την άσκηση κρατικού ελέγχου ως δυνατότητα του εκάστοτε κόμματος στη κυβέρνηση να μετατρέπει τη ραδιοτηλεόραση σε πειθήνιο όργανο του και φορέα της προπαγάνδας του. Ο άμεσος κρατικός έλεγχος δεν είναι ασυμβίβαστος με την οργάνωση της ραδιοτηλεόρασης κατά τρόπο που να εγγυάται την αντικειμενικότητα της, αλλά αντιθέτως πρέπει να αποτελεί σπουδαίο παράγοντα και εγγυητή αυτής της αντικειμενικότητας⁶.

3. Από μία διαφορετική οπτική γωνία θα αντιμετωπίσουμε τον έλεγχο της παρ. 2 του άρθρου 15 του Συντάγματος, αν προσδιορίσουμε τα εννοιολογικά στοιχεία της αμεσότητας.

α) Άμεσος έλεγχος σημαίνει δυνατότητα επίδρασης εντονότερη από την εποπτεία επί αυτοδιοικούμενων οργανισμών⁷. Έτσι ανεξάρτητα από τη μορφή οργάνωσης της ραδιοτηλεόρασης είτε ως νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου είτε ως νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου, είτε ως ανώνυμης εταιρίας, ο άμεσος έλεγχος μπορεί "να εμποδίσει τη πρωτοβουλία και την ελεύθερη δράση της" (άρθρο 102 παρ. 5 Συντ.).

⁴ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 99.

⁵ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 98.

⁶ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β', σελ. 558.

⁷ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β', σελ. 559.

β) Άμεσος έλεγχος δεν σημαίνει αναγκαστικά κρατική διεύθυνση των πομπών ή κρατική κυριότητα των ραδιοτηλεοπτικών εγκαταστάσεων⁸. Ειδικά ως προς την κυριότητα, η έννομη σχέση μπορεί να είναι μίσθωση ή leasing.

γ) Είναι ευρύτατα διαδεδομένη στη θεωρία και επανειλημμένα επιβεβαιωμένη από την νομολογία η άποψη ότι ο άμεσος κρατικός έλεγχος δεν συνεπάγεται αναγκαστικά και κρατικό μονοπώλιο. Έτσι ο Ε. Βενιζέλος σχολιάζοντας την απόφαση 989/1987 του Συμβουλίου της Επικρατείας αναφέρει: "Το άρθρο 15 παρ. 2 Σ. προβλέποντας τον άμεσο έλεγχο του κράτους δεν επιβάλλει εκ του Συντάγματος το κρατικό μονοπώλιο, αλλά επιτρέπει στο κοινό νομοθέτη να το θεσπίσει, όπως του επιτρέπει να οργανώσει τον άμεσο έλεγχο του κράτους με ηπιότερα μέσα. Υπό την έννοια αυτή ο άμεσος έλεγχος εκλαμβάνεται ως έννοια - πλαίσιο μέσα στο οποίο ο κοινός νομοθέτης μπορεί να αναπτύξει τις προγνώσεις του και να κάνει τις ειδικότερες οργανωτικές του επιλογές"⁹. Ο Ν. Αλιβιζάτος εξάλλου σημειώνει: "Εφ' όσον ο κοινός νομοθέτης εξασφαλίσει τον άμεσο έλεγχο του κράτους στους ραδιοτηλεοπτικούς φορείς, μπορεί να προβλέψει δημόσιο ραδιοτηλεοπτικό μονοπώλιο ή ολιγοπώλιο να υιοθετηθεί καθεστώς ιδιωτικής τηλεόρασης ή, ακόμη, να θεσπίσει κάποιο μικτό σύστημα δημοσίων και ιδιωτικών φορέων"¹⁰.

Από τους συλλογισμούς αυτούς προκύπτει μία βασική απορία : Εφ' όσον το άρθρο 15 παρ. 2 Σ. δε επιβάλλει το κρατικό μονοπώλιο μήπως τότε κατά λογική συνέπεια απαγορεύεται το κρατικό μονοπώλιο και καθιερώνεται η ελεύθερη ραδιοτηλεόραση;

4. Το ζήτημα της ερμηνείας του κρατικού ελέγχου που προβλέπεται στην παρ. 2 του άρθρου 15 Σ. έχει απασχολήσει συστηματικά τη νομική σκέψη και έχει αποτελέσει αντικείμενο εντονότατων διαξιφισμών από επιφανείς συνταγματολόγους αλλά και από διακεκριμένα μέλη του συνταγματικού χώρου¹¹, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια με τις ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο και κυρίως με τη συνειδητοποίηση της καίριας

⁸ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β', σελ. 560.

⁹ σχ. Ε. Βενιζέλου, Αρμενόπουλος 1987 τεύχος 6, σελ. 527.

¹⁰ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 111.

¹¹ Ε. Βενιζέλος «Η Ραδιοτηλεοπτική έκρηξη» σελ. 20.

σημασίας των εξελίξεων αυτών από την ελληνική θεωρία και νομολογία¹². Ειδικά κατά τη διάρκεια της τελευταίας πενταετίας παρατηρήθηκε μία έντονη προσπάθεια στα θέματα της ραδιοτηλεόρασης, τόσο από τη νομοθεσία, όσο και από τη νομολογία, που αποσκοπούσε στο να αποσαφηνίσει και να οριοθετήσει τα παρακάτω θέματα. Το ελληνικό Σύνταγμα α) επιβάλλει το κρατικό μονοπώλιο; β) απαγορεύει το κρατικό μονοπώλιο; γ) απαγορεύει την ελεύθερη ραδιοτηλεόραση; δ) κατοχύρωνει την ελευθερία της ραδιοτηλεόρασης; ε) ποια είναι τα όρια του κρατικού ελέγχου;

Η προσπάθεια να απαντηθούν τα ερωτήματα αυτά οδήγησε την παραγωγή πληθώρας επιχειρημάτων και στην ανάπτυξη ερμηνευτικών συλλογισμών.

Κάποια από τα επιχειρήματα αυτά αντλούν από τη γραμματολογική, συστηματική ή και τελολογική ερμηνεία του Συντάγματος, κάποια άλλα προέρχονται από το χώρο της πολιτικής και κοινωνικής αλήθειας, πιστοποιούν όμως με την ορθότητα τους τη νομική σκέψη. Η αναφορά των πιο αξιοπρόβλητων από αυτά θα μας επιτρέψει, με τη συγκριτική μέθοδο να εξάγουμε τα δικά μας συμπεράσματα.

Η πρώτη άποψη είναι αυτή που προσεγγίζει θετικά την ύπαρξη ελευθερίας στη ραδιοτηλεόραση και πάντως σε καμία περίπτωση δε δέχεται ότι το σύνταγμα επιδιώκει το κρατικό μονοπώλιο.

α. Προσεγγίζοντας το άρθρο 15 του Συντάγματος, όπως εξάλλου και κάθε άλλη συνταγματική διάταξη, πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι σύμφωνα με την αντικειμενική ερμηνεία, η ερμηνεία του Συντάγματος δεν δεσμεύεται από τα κίνητρα του "ιστορικάς" συγκεκριμένου συνταγματικού νομοθέτη¹³. Ανεξάρτητα δηλαδή από το τι επεδίωξε ο νομοθέτης του Συντάγματος του 1975 με το άρθρο 15 - αν δηλαδή εννοούσε το άρθρο 15 ως διαιώνιση του κρατικού μονοπωλίου στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα - σήμερα καλούμαστε να ερμηνεύσουμε το Σύνταγμα βάσει των νέων κοινωνικοπολιτικών δεδομένων και ιδιαίτερα βάσει των συσχετισμών που μπορούν να προκύψουν ανάμεσα στο άρθρο 15 και σε άλλα άρθρα του Συντάγματος. Έτσι σύμφωνα και με την μειοψηφούσα άποψη στην

¹² Ε. Βενιζέλος «Η Ραδιοτηλεοπτική έκρηξη» σελ. 20.

¹³ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 150.

απόφαση 5040/87 Ολομ. Σ.τ.Ε.¹⁴ το άρθρο 15 πρέπει να ερμηνευτεί σε συνδυασμό με το άρθρο 14 παρ. 1 που κατοχυρώνει το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης και διάδοσης των ιδεών και με το άρθρο 16 παρ. 1 που κατοχυρώνει τα δικαιώματα ελεύθερης ανάπτυξης, έρευνας, διδασκαλίας, τέχνης και επιστήμης καθώς επίσης και με γενικότερες θεμελιώδεις αρχές φιλελευθερισμού και δημοκρατίας που διέπουν το Σύνταγμα. Στα πλαίσια αυτά, μίας δημοκρατικής δηλαδή φιλελεύθερης κοινωνίας, δεν είναι δυνατόν το άρθρο 15 να θεωρείται ότι επιτάσσει το κρατικό μονοπώλιο της ραδιοτηλεόρασης του βασικού στις μέρες μας μέσου έκφρασης και διάδοσης ιδεών και προβολής της τέχνης και της επιστήμης.

β. Αξιοσημείωτη είναι εξάλλου η άποψη που εμφανίστηκε στη νομολογία¹⁵ έστω και στη μειοψηφία της - ότι το άρθρο 15 δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι επιτρέπει την καθιέρωση κρατικού μονοπωλίου με νόμο, γιατί το άρθρο αυτό όρισε ρητώς τον άμεσο έλεγχο του κράτους ως το μέγιστο όριο της κρατικής επέμβασης και άρα απέκλεισε την εντονότερη κρατική παρέμβαση που συνιστά το μονοπώλιο¹⁶. Ο άμεσος κρατικός έλεγχος επομένως δεν είναι έννοια πλαίσιο που εξουσιοδοτεί το κοινό νομοθέτη να νομοθετήσει σύμφωνα με τη δική του βούληση, αλλά αντιθέτως αποτελεί ρητό συνταγματικό φραγμό στις επιλογές του κοινού νομοθέτη, που αποκλείει την επιβολή κρατικού μονοπωλίου στις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές¹⁷.

γ. Η ελευθερία εκφράσεως και διαδόσεως στοχασμών μέσω της ραδιοτηλεόρασης δεν αναιρείται από την δυνατότητα επιβολής προληπτικών μέτρων στις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές. Το συνταγματικό κείμενο δεν απαγορεύει ούτε την ραδιοτηλεοπτική, ούτε καν την ελεύθερη ραδιοτηλεοπτική εκπομπή, όπως δεν απαγορεύει τον κινηματογράφο, την φωνογραφία και τα άλλα παρεμφερή μέσα, τα οποία περιέχονται στην ίδια συνταγματική πρόβλεψη¹⁸. Η θεμιτή από συνταγματική άποψη ρυθμιστική επέμβαση του νομοθέτη επί μιας δραστηριότητας δεν μπορεί να έχει ως

¹⁴ σχ. Δ. Αναγνώστου, Το Σύνταγμα, 1987, σελ. 729.

¹⁵ Σ.τ.Ε. 989/1987, Αρμενόπουλος, τεύχος 6, σελ. 527. Σ.τ.Ε. 1144-1145/1988 Ολομ. Δ. Κόρσος «Τύπος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 66.

¹⁶ Δ. Κόρσος «Τύπος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 66.

¹⁷ Σ.τ.Ε. 989/1987, Αρμενόπουλος, τεύχος 6, σελ. 527.

¹⁸ σχ. Δ. Αναγνώστου, Το Σύνταγμα, 1987, σελ. 721.

αποτέλεσμα την καθ' ολοκληρίαν εξαίρεση της από το πλαίσιο της γενικότερης ελευθερίας της πνευματικής κινήσεως. Η δυνατότητα λήψεως ακόμα και προληπτικών μέτρων επί της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης δεν σημαίνει αναίρεση του δικαιώματος εκφράσεως στοχασμών.¹⁹

δ. Έχει διατυπωθεί άλλωστε η άποψη ότι με την θέσπιση άμεσου κρατικού έλεγχου αποκλείεται το κρατικό μονοπώλιο, απομακρύνεται η ραδιοτηλεόραση από το κράτος. Γιατί ο εκπέμπων - ελεγχόμενος δεν μπορεί να είναι κατά την συνταγματική διάταξη, παρά τρίτος, παντελώς ξένος, ακηδεμόνευτος και ανεξάρτητος από την κρατική εξουσία, γι' αυτό και ο έλεγχος²⁰.

ε. Η ελευθερία του πληροφρείσθε δια της ραδιοτηλεόρασης είναι ελευθερία χωρίς αντικείμενο και χωρίς αντίκρισμα όταν δεν υπάρχει ελευθερία γενικότερη στη ραδιοτηλεόραση, δηλαδή ελευθερία εκπομπής²¹. Χωρίς την ελευθερία της ραδιοτηλεόρασης δεν υπάρχει δυνατότητα επιλογής στα πλαίσια του κρατικού μονοπωλίου, το οποίο επιτρέπει στην εκάστοτε κυβέρνηση να παρασυρθεί σε αυταρχικές εκτροπές στο κεφάλαιο της ραδιοτηλεόρασης²² και δημιουργεί έτσι φάσμα καχυποψίας ανάμεσα στον καλοπροαίρετο πολίτη και στον κρατικό μηχανισμό²³. Εφ' όσον λοιπόν κατά γενική ομολογία²⁴ το καθεστώς ανελευθερίας δεν επεκτείνεται στη ραδιοτηλεοπτική λήψη, τότε κατ' επέκταση έμμεσα προβάλλεται το αθέμιτο του κρατικού μονοπωλίου.

στ. Τέλος θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στο οικονομικό επιχείρημα. Η λειτουργία των μέσων μαζικής επικοινωνίας έχει προφανώς την οικονομική της πλευρά και αποτελεί κατά τούτου οικονομική δραστηριότητα, που κατά τον γενικό κανόνα του άρθρου 5 παρ.1, Σ. είναι ελεύθερη για κάθε ιδιώτη²⁵. Ως τέτοια τα μέσα μαζικής επικοινωνίας θα πρέπει να χαίρουν καθεστώς ελευθερίας.

Η δεύτερη άποψη επιχειρεί αφενός να αντικρούσει τα επιχειρήματα των υποστηρικτών της ερμηνείας- του άρθρου 15 παρ. 2 , που θέλει ελεύθερη

¹⁹ σχ. Δ. Αναγνώστου, Το Σύνταγμα, 1987, σελ. 722.

²⁰ σχ. Δ. Αναγνώστου, Το Σύνταγμα, 1987, σελ. 725.

²¹ σχ. Δ. Αναγνώστου, Το Σύνταγμα, 1987, σελ. 726.

²² Δ. Κόρσος «Τύπος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 57.

²³ Ρ. Μανθούλης «Το κράτος της ραδιοτηλεόρασης» σελ. 45.

²⁴ σχ. Ν. Αλεβιζάτου στα ζητήματα Συνταγματικών Ελευθεριών» του Ε. Βενιζέλου σελ. 362.

²⁵ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 234.

ραδιοτηλεόραση και αφετέρου να παρουσιάσει αυτοτελή επιχειρήματα που καταδεικνύουν ότι το Σύνταγμα δεν κατοχυρώνει ελευθερία της ραδιοτηλεόρασης.

α. Η αντιμετώπιση του επιχειρήματος που προβάλλει το δυναμικό χαρακτήρα του Συντάγματος και την ερμηνεία του βάσει των συγκεκριμένων κοινωνικοπολιτικών συνθηκών και του πλέγματος των συνταγματικών διατάξεων έχει δισυπόστατο χαρακτήρα. Από τη μία δεν είναι δυνατό να μην γίνει δεκτό από όλους τους συνταγματολόγους η ανάγκη για αντικειμενική ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 15 παρ.2. Γιατί αν, από τότε που έχει τεθεί μια διάταξη έχει μεσολαβήσει μια πλήρης ανατροπή των δεδομένων βάσει των οποίων ο ιστορικός συντάκτης νομοθέτησε, η αντικειμενική ερμηνεία δεν είναι απλώς θεμιτή αλλά ίσως και επιβεβλημένη²⁶. Και σε ότι αφορά την ραδιοτηλεόραση, από το 1975, τα τεχνολογικά δεδομένα άλλαξαν άρδην. Από την άλλη όμως οι συνταγματολόγοι αντιδρούν έντονα σε μία υποβάθμιση των ειδικών συνταγματικών διατάξεων μπροστά στις ιδέες που συνολικά διαπνέουν το σύνταγμα. Ορθά η πλειονότητα υποστηρίζει ότι η συστηματική ερμηνεία του Συντάγματος δεν τείνει στην εξουδετέρωση αλλά στην ανάδειξη της κάθε φορά ειδικής διάταξης, στο πεδίο εφαρμογής της οποίας υπάγεται το κρίσιμο ζήτημα. Αυτό σημαίνει πως η συστηματική ερμηνεία δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την εξάλειψη του κανονιστικού περιεχομένου μίας διατάξεις η οποία καθίσταται έτσι περιττή. Έτσι και το άρθρο 15 παρ.2 Σ. τέθηκε για να εισφέρει ένα συγκεκριμένο και ειδικό κανονιστικό περιεχόμενο που δεν μπορεί να εξαλειφθεί μέσα από την προσεπίκληση άλλων - γενικότερων εν προκειμένω - συνταγματικών διατάξεων²⁷.

β. Υποστηρίζεται άλλωστε ότι το άρθρο 15 παρ. 1, εξαιρώντας την ραδιοφωνία και την τηλεόραση από τις προστατευτικές από τον τύπο διατάξεις του άρθρου 14 παρ.2, οι οποίες αναφέρονται αποκλειστικά στην απαγόρευση λήψεως προληπτικών μέτρων, αποκρούει και την ύπαρξη ατομικού δικαιώματος ιδρύσεως λειτουργίας ραδιοφωνικού και τηλεοπτικού σταθμού²⁸.

²⁶ σχ. Ν. Αλεβιζάτου στα ζητήματα Συνταγματικών Ελευθεριών» του Ε. Βενιζέλου σελ. 368.

²⁷ σχ. Ε. Βενιζέλου, Αρμενόπουλος 1987, τεύχος 6, σελ. 528. Βλ. και Δ. Κόρσος «Τύπος και ραδιοτηλεόραση» σελ. 68.

²⁸ σχ. Δ. Αναγνώστου, Το Σύνταγμα, 1987, σελ. 721.

γ. Εξάλλου την δυνατότητα επιβολής προληπτικών μέτρων επί των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών καταδεικνύει ότι ο συνταγματικός νομοθέτης δεν θέλησε να παράσχει ελευθερία εκφράσεως και διαδόσεων ιδεών στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση²⁹. Άλλωστε αν ήθελε να κατοχύρωση μία τέτοια ελευθερία θα το έκανε. Δεν θα απέφευγε να εγγυηθεί την ελεύθερη λειτουργία των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών, ούτε θα άφηνε στη διάκριση του κοινού νομοθέτη την περαιτέρω ρύθμιση³⁰.

δ. Επιπλέον η ελεύθερη ραδιοτηλεόραση παρεμποδίζεται από λόγους αντικειμενικούς, οι οποίοι και οδήγησαν τον συνταγματικό νομοθέτη στην ιδιαίτερη μεταχείριση της ραδιοτηλεόρασης. Πρόκειται για λόγους παραδόσεως (στη νομική λογική επικρατούν χρόνια θεμιτού κρατικού ελέγχου), λόγους πολιτικούς (συγκεντρωτισμός και διαιώνιση του κρατικού μονοπωλίου), λόγους τεχνικούς (περιορισμός διαθέσιμων κομμάτων, αναρχία των αιθέρων κ.λ.π.), λόγους οικονομικούς (τα τεράστια ποσά που είναι απαραίτητα για την ίδρυση τηλεοπτικών - ιδίως σταθμών εγκυμονούν κινδύνους δημιουργίας ολιγοπωλίου)³¹. Όλα τα παραπάνω συνηγορούν για μια ελεγχόμενη από το κράτος ραδιοτηλεόραση.

ε. Η λειτουργία της ραδιοτηλεόρασης αποτελεί εκτός από έκφραση γνώμης (α) συμμετοχή στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και (β) επίδραση και έλεγχο της κρατικής εξουσίας. Με τον τρόπο αυτό, η λειτουργία της ραδιοτηλεόρασης έχει πολλαπλό χαρακτήρα και αφορά άμεσα όχι μόνο την ελευθερία ιδεών και την ελευθερία έναντι της κρατικής δραστηριότητας αλλά και την πολύπλευρη, αν και έμμεση συμμετοχή στην άσκηση της κρατικής εξουσίας και τον καθορισμό των προσωπικών της φορέων³². Για τους λόγους αυτούς το Σύνταγμα αποφασίζει να καθιερώσει ανελεύθερο καθεστώς στη ραδιοτηλεόραση (κρατικό έλεγχο).

στ. Ένα τελευταίο επιχείρημα υπέρ του κρατικού ελέγχου και κατά της ελεύθερης ραδιοτηλεόρασης αναφέρεται στην αντικειμενικότητα και στη ποιότητα που μπορεί (ή δεν μπορεί) να υπάρξει στα πλαίσια ενός ελεύθερου ραδιοτηλεοπτικού καθεστώτος. Έτσι υποστηρίζεται ότι η

²⁹ σχ. Δ. Αναγνώστου, Το Σύνταγμα, 1987, σελ. 721.

³⁰ Δ. Κόρσος «Τύπος και ραδιοτηλεόραση» σελ. 62.

³¹ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 235.

³² Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 234.

"φιλελευθεροποίηση" της ραδιοτηλεόρασης στην πραγματικότητα αποτελεί μεταβίβαση του μονοπωλίου από το κράτος στην ιδιωτική επιχείρηση³³ και έλεγχο της ραδιοτηλεόρασης από οικονομικά συγκροτήματα που βλέπουν τον τηλεθεατή ως πελάτη - καταναλωτή και αδιαφορούν για την εξύψωση της πνευματικής του στάθμης και την ανάπτυξη της μορφωτικής του συγκρότησης³⁴. Αντίθετα η θεσμοθέτηση του άμεσου κρατικού ελέγχου εξυπηρετεί ένα πολύ βασικό σκοπό: τον σεβασμό της αντικειμενικότητας, της ισοτιμίας και της ποιότητας, που ο συνταγματικός νομοθέτης δεν εμπιστεύθηκε στους όποιους ιδιωτικούς φορείς³⁵.

Εμβαθύνοντας στα παραπάνω επιχειρήματα καταλήγουμε στα συμπεράσματα που ενστερνίζεται η πλειοψηφία της θεωρίας και επανειλημμένα έχει επιβεβαιώσει η νομολογία. Στη χώρα μας, η συνταγματική επιταγή του άρθρου 15 είναι ρητή και δεν επιτρέπει αμφιβολίες και αμφισβητήσεις: αντιθέτως προς την ελευθερία του τύπου δεν κατοχυρώνεται ελευθερία της τηλεόρασης. Απεναντίας: η ραδιοτηλεόραση υπόκειται στον άμεσο κρατικό έλεγχο, που βέβαια προβλέπεται (και επιτρέπεται) μόνο για τον σκοπό της διασφάλισης της αντικειμενικότητας, ισομέρειας και ποιότητας της ραδιοτηλεόρασης³⁶. Παράλληλα όμως το Σύνταγμα δεν επιβάλλει το κρατικό μονοπώλιο ως μοναδικό τρόπο ρύθμισης των ραδιοτηλεοπτικών πραγμάτων αλλά επιτρέπει στον κοινό νομοθέτη να επιλέξει ως οργανωτικό σχήμα για την ραδιοτηλεοπτική εκπομπή είτε το δημόσιο μονοπώλιο ή ολιγοπώλιο, είτε την ιδιωτική ραδιοτηλεόραση (πάντοτε υπό τον άμεσο έλεγχο του κράτους), είτε σύστημα μεικτό, που να προβλέπει την συνύπαρξη δημοσίων και ιδιωτικών φορέων ραδιοτηλεοπτικής εκπομπής³⁷.

5. Η διαπίστωση ότι δεν υπάρχει "ελευθερία της ραδιοτηλεοράσεως" ισχύει για τη μία μόνο, την ενεργό πλευρά της ραδιοτηλεοράσεως : την εκπομπή προγράμματος. Αντιθέτως, η παθητική πλευρά, δηλ. η λήψη

³³ Ρ. Μανθούλης «Το κράτος της τηλεόρασης» σελ. 47

³⁴ Ρ. Μανθούλης «Το κράτος της τηλεόρασης» σελ. 49

³⁵ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και ραδιοτηλεόραση» σελ. 110.

³⁶ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 237.

³⁷ σχ. Ν Αλεβιζάτου, στα «Ζητήματα συνταγματικών Ελευθεριών» του Ε. Βενιζέλου, σελ. 365. Βλέπε και Σ.τ.Ε 989/1987, Αρμενόπουλος, 1987, τεύχος 6, σελ. 527.

ραδιοτηλεοπτικού προγράμματος και η απαραίτητη γι' αυτήν προμήθεια ραδιοτηλεοπτικής συσκευής δεν παρουσιάζει τέτοιες και τόσες οικονομικές διαφορές έναντι της αγοράς εφημερίδας, ώστε να επιβάλλεται η διάφορη μεταχείριση. Κατά συνέπεια, το δικαίωμα του πληροφορείσθαι δια της ραδιοτηλεόρασης είναι παράλληλο προς το δικαίωμα του πληροφορείσθαι δια του τύπου³⁸. Με άλλα λόγια ο άμεσος κρατικός έλεγχος του άρθρου 15 παρ. 2 Σ. δεν αφορά την ραδιοτηλεοπτική λήψη³⁹, η οποία αποτελεί ανεπίδεκτη περιορισμών ατομική ελευθερία - σημαντικότερη όψη της ελευθερίας της πληροφόρησης, δηλαδή "της ελευθερίας αντλήσεως πληροφοριών ή ιδεών από κάθε προσιτόν μέσο ενημερώσεως", κατά τη δόκιμη σχετική διατύπωση του Σ.τ.Ε⁴⁰ - η οποία εμπεριέχεται στην έννοια της προσωπικής ελευθερίας και της ελευθερίας της πνευματικής κίνησης⁴¹.

II. Αντικειμενικότητα - Ίση μεταχείριση.

1. Σε αντιστάθμισμα της κατοχύρωσης του άμεσου κρατικού ελέγχου των ραδιοτηλεοπτικών μέσων ο συνταγματικός νομοθέτης αξιώνει ισότητα και αντικειμενικότητα στην μετάδοση πληροφοριών, ειδήσεων και προϊόντων λόγου και τέχνης, ώστε να διασφαλίζεται η ποιοτική στάθμη των εκπομπών που επιβάλλουν η κοινωνική αποστολή της ραδιοτηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας⁴². Κατ' εξοχήν αόριστες νομικές έννοιες και μάλιστα αξιολογικού χαρακτήρα, η αντικειμενικότητα, η ισοτιμία και η ποιότητα, που απαιτεί για τα προγράμματα της ραδιοτηλεόρασης το άρθρο 15 παρ. 2, έχουν ιδιαίτερα ρευστό περιεχόμενο, καθώς αφήνουν σημαντικά περιθώρια υποκειμενικών αξιολογήσεων. Είναι επιπλέον έννοιες μεταβλητές στο χρόνο, καθώς η ερμηνεία τους βρίσκεται σε συνάρτηση με τις πολιτιστικές παραδόσεις, το επίπεδο κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και την πολιτική πραγματικότητα

³⁸ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 162.

³⁹ Δ. κόρσος «Τύπος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 73 επ.

⁴⁰ Σ.τ.Ε. 2209/1977 (Τμ. Γ'), Το Σύνταγμα, Γ/1978, σελ. 638.

⁴¹ σχ. Ν. Αλεβιζάτου, στα «Ζητήματα Συνταγματικών Ελευθεριών» του Ε. Βενιζέλου, σελ. 362.

⁴² Δ. κόρσος «Τύπος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 72

της χώρας. Παρ' όλ' αυτά, ο πυρήνας τους διέπεται και από ορισμένες σταθερές⁴³.

2. Η αντικειμενικότητα έχει τριπλή, σημασία⁴⁴:

α. Σημαίνει πληρότητα, δηλαδή αφενός κάλυψη όλων των σπουδαίων γεγονότων και ειδήσεων και αφετέρου μη απόκρυψη σπουδαίων γεγονότων και ειδήσεων.

β. Σημαίνει τέλος αμεροληψία. Η αμεροληψία προϋποθέτει ανεξάρτητη παρουσίαση και απροκάλυπτο σχολιασμό των αξιών λόγου ειδήσεων, απόψεων, ρευμάτων και τάσεων, με γνώμονα τους κανόνες της δημοσιογραφικής δεοντολογίας και όχι στις υπαγορεύσεις της όποιας ιδεολογικής, φιλοσοφικής ή απλώς πολιτικής τοποθέτησης⁴⁵.

Εκτός από την αμεροληψία αναφέρονται και δύο άλλες πρακτικές αντικειμενικής προσέγγισης των ραδιοτηλεοπτικών θεμάτων. Η πρώτη είναι η πλήρης πολιτική αποχή, δηλαδή πλήρης αποχή από τον ανταγωνισμό των ιδεών και συμφερόντων και περιορισμός στην αυστηρή, αντικειμενική, χωρίς σχόλια ειδησεογραφία⁴⁶. Μια όμως τέτοια τακτική θα οδηγούσε στην πλήρη "απολιτικοποίηση" της ραδιοτηλεοράσεως και μάλιστα όχι υπό την έννοια της επιδιωκόμενης απαγκιστρώσεως από την πολιτική εν γένει. Μία τέτοια έξωση της πολιτικής από την ραδιοτηλεόραση είναι δυνατό ν' αποτελεί λύση προτιμότερη από την κομματική της υποδούλωση, αλλά δεν ανταποκρίνεται στην δημοκρατική αρχή, που επιτάσσει τον ελεύθερο ανταγωνισμό των ιδεών⁴⁷.

Όπως επισημαίνει και ο Μανθούλης Ροβήρος σε μία τέτοια περίπτωση "η ραδιοτηλεόραση αντί να καλλιεργήσει την πολιτική συνείδηση του θεατή η ακροατή, που επιβάλλει η λεγόμενη "μορφωτική δημοκρατία", προσωρεί σε μια επέμβαση που μοιάζει με πραγματική "λοβοτομή" και αφαιρεί παντελώς το πολιτικό περιεχόμενο, απονευρώνοντας τον "ασθενή" από κάθε πολιτικό προβληματισμό⁴⁸.

Η δεύτερη μορφή αντικειμενικότητας της ραδιοτηλεόρασης είναι αυτή που χαρακτηρίζεται πολυμέρεια ή συμψηφιστική ουδετερότητα. Κατά την

⁴³ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 66.

⁴⁴ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» Τόμος Β', σελ. 563

⁴⁵ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 67.

⁴⁶ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» Τόμος Β', σελ. 640

⁴⁷ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» Τόμος Β', σελ. 641

⁴⁸ Ρ. Μανθούλης «Το Κράτος της τηλεόρασης» σελ. 41.

άποψη αυτή η έμφαση πρέπει να δοθεί κυρίως στην εξασφάλιση της ραδιοτηλεοπτικής έκφρασης όλων των αντιπαρατιθέμενων απόψεων, τάσεων και ρευμάτων, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται ο "συμψηφισμός" και η "αλληλοεξουδετέρωση" του προπαγανδιστικού λόγου τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο, όπως σωστά επισημάνθηκε, η ευθύνη για την αντικειμενική παρουσίαση των απόψεων που αναπτύσσονται μεταβιβάζεται στους υποστηρικτές τους, και ο ρόλος των ραδιοτηλεοπτικών φορέων γίνεται κυρίως συντονιστικός, αφού περιορίζεται στην - όχι πάντα εύκολη κατανομή του αναγκαίου χρόνου στους εκπροσώπους των ενδιαφερομένων⁴⁹.

Ο συνδυασμός της αμεροληψίας και της πολυμέρειας αποτελεί το ιδανικό προς το οποίο στράφηκαν οι περισσότερες δημοκρατικές χώρες κατά την ρύθμιση του νομικού καθεστώτος των ραδιοτηλεοπτικών μέσων⁵⁰.

Ειδικότερα στην Ελλάδα φαίνεται να επικρατεί η πολυμέρεια, μέθοδος που προσιδιάζει περισσότερο στην ιδιοσυγκρασία του λαού μας⁵¹.

3. Πολύ κοντά στην έννοια της αμεροληψίας βρίσκεται η έννοια της ίσης μεταχείρισης. Η αρχή της ίσης μεταχείρισης υπονοεί μία υποχρέωση για ίση μεταχείριση "ουσιωδώς ομοίων καταστάσεων" και για άνιση μεταχείριση "ουσιωδώς ανόμοιων". Την μη μαθηματική – αναλογική - αυτή προσέγγιση της ισότητας φαίνεται να υπονοούν ευθέως και οι λέξεις "ίσοις όροις", που χρησιμοποίησε ο συνταγματικός νομοθέτης στο άρθρο 15 παρ. 2: πράγματι, από γραμματική άποψη, ο επιρρηματικός αυτός προσδιορισμός περικλείει αναμφίβολα το στοιχείο της αναλογικότητας, καθώς μοιάζει να επιτρέπει την διαφοροποιημένη μεταχείριση ποσοτικά και ποιοτικά ανόμοιων μεγεθών, πάντοτε όμως με βάση αντικειμενικά και απρόσωπα κριτήρια, και χωρίς αυθαίρετες διακρίσεις⁵². Την άποψη αυτή έχει νομοθετήσει και η σχετική νομολογία. Η προβληματική πάντως της ίσης μεταχείρισης έχει βρει πρακτική κυρίως στο ζήτημα της κατανομής

⁴⁹ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 69.

⁵⁰ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 69.

⁵¹ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 69.

⁵² Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 73.

του τηλεοπτικού χρόνου στους εκπροσώπους πολιτικών κομμάτων κατά την διάρκεια προεκλογικών περιόδων⁵³.

4. Ο ανταγωνισμός των πολιτικών κομμάτων είναι αναμφιβόλως το δυσχερέστερο πεδίο εφαρμογής και δοκιμασίας της ουδετερότητας της ραδιοτηλεόρασης. Ως προς τα κριτήρια διανομής του τηλεοπτικού χρόνου πρέπει να είναι εύλογα αυθαίρετες και αντικειμενικά να αποκλείουν δηλαδή τις διακρίσεις. Η κοινοβουλευτική ή μη εκπροσώπηση των πολιτικών κομμάτων, σε συνδυασμό με την υποβολή ενός ελάχιστου αριθμού υποψηφιοτήτων κατά την συγκεκριμένη ή την αμέσως προηγούμενη αναμέτρηση κρίθηκε ως επαρκής ένδειξη για την διαφοροποίηση του τηλεοπτικού χρόνου τους σε προεκλογικές περιόδους⁵⁴.

Τίθεται τέλος το ερώτημα αν είναι δυνατόν να θεμελιωθεί νομική υποχρέωση των φορέων της ραδιοτηλεοράσεως και αξίωση των κομμάτων για χρησιμοποίηση της ραδιοτηλεοράσεως για πολιτικές εκπομπές; Τέτοια υποχρέωση των φορέων της ραδιοτηλεοράσεως και τέτοια αξίωση των κομμάτων δεν θεμελιώνονται σε ρητή συνταγματική ή έστω απλή νομοθετική διάταξη⁵⁵. Ωστόσο βάση των τελευταίων εξελίξεων η νομολογία⁵⁶ έχει δεχτεί ότι η έννομη υποχρέωση των φορέων της ραδιοτηλεοράσεως προκύπτει απευθείας ήδη από την συνταγματική επιταγή της ουδετερότητας της ραδιοτηλεοράσεως υπό την έννοια της συμψηφιστικής ουδετερότητας. Διότι μόνο με την παρουσίαση όλων των αντιμαχόμενων απόψεων επιτυγχάνεται ο απαιτούμενος συμψηφισμός της προπαγανδιστικής τους μονομέρειας⁵⁷.

5. Ένα πολύ σημαντικό μέτρο που θεσπίστηκε τα τελευταία χρόνια και αποσκοπεί στη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης και του σεβασμού από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα απέναντι σε πολιτικά κόμματα, μειονότητες, πολιτιστικές ή ιδεολογικές ομάδες, ή ακόμα και απέναντι σε μεμονωμένα πρόσωπα είναι το δικαίωμα επανορθώσεως (απαντήσεως). Κατά τον νόμο 1730/1987 "τηλεθεατής ή ακροατής, του οποίου προσβάλλεται η τιμή ή η

⁵³ Σ.τ.Ε. 2423/1984 (Τμ. Δ') ΕΔΔΔ, 28/1984 σελ. 99 – 102.

⁵⁴ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 74.

⁵⁵ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» Τόμος Β', σελ. 646.

⁵⁶ Σ.τ.Ε. 2423/84, Το Σύνταγμα 1986, 77 με παρατηρήσεις Ν. Μ. Ανδρουτσόπουλου (σελ. 70 επ.)

⁵⁷ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» Τόμος Β', σελ. 649.

υπόληψη από τηλεοπτική ή ραδιοφωνική εκπομπή, καθώς και νομικό πρόσωπο, του οποίου βλάπτεται το επαγγελματικό συμφέρον και ιδίως η φήμη από τέτοια εκπομπή, δικαιούται να ζητήσει επανόρθωση" εντός οκτώ ημερών από την εκπομπή⁵⁸.

III. Ποιότητα.

1. Ρευστότερη από την αντικειμενικότητα και την ισοτιμία, η έννοια της ποιότητας που επιβάλλει για τα ραδιοτηλεοπτικά προγράμματα το άρθρο 15 παρ. 2 δεν είναι παρ' όλ' αυτά ανεπίδεκτη νομικού προσδιορισμού. Πολύ περισσότερο, που η ίδια συνταγματική διάταξη θέτει ευθέως και το μέτρο της ποιότητας που επιδιώκει : την "κοινωνική αποστολή" της ραδιοτηλεόρασης αφ' ενός και την "πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας" αφ' ετέρου⁵⁹.

Είναι προφανές ότι μιλώντας για την κοινωνική αποστολή της ραδιοτηλεόρασης το Σύνταγμα υπαινίσσεται ευθέως το χαρακτήρα της ως δημόσιας υπηρεσίας, με την λειτουργική έννοια του όρου. Στα πλαίσια αυτά, υποχρέωση της ραδιοτηλεόρασης είναι να χρησιμοποιεί ως γνώμονα το γενικότερο όφελος και όχι την εξυπηρέτηση των συμφερόντων μίας ή ορισμένων ομάδων, μερίδων ή τάσεων, πράγμα που το ίδιο το Σύνταγμα θέτει ως μέτρο της ποιότητας των προγραμμάτων⁶⁰.

Όσο για την πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας, προέχει βεβαίως η διαμόρφωση προγραμμάτων που, αναδεικνύοντας τις παραδόσεις, την σημερινή ταυτότητα και τις αναζητήσεις του σύγχρονου ελληνισμού, θα ανοίγουν νέους ορίζοντες για την πολιτιστική του αναβάθμιση. Τούτο, βεβαίως, δεν σημαίνει ότι το Σύνταγμα επιβάλλει τον όποιο πολιτιστικό απομονωτισμό. Απεναντίας - και η άποψη αυτή δεν στερείται και νομικών ερεισμάτων - μόνο με την αντιπαραβολή, την σύγκριση και την αφομοίωση των επιτευγμάτων του λόγου και της τέχνης λαών ιδίως με τους οποίους μας συνδέουν κοινές παραδόσεις και παραπλήσια οράματα θα μπορέσουμε να πετύχουμε και την δική μας πολιτιστική άνοδο⁶¹.

⁵⁸ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» Τόμος Β', σελ. 581.

⁵⁹ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 76.

⁶⁰ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 77.

⁶¹ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 78.

2. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ποιότητα των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών βρίσκεται σε συνάρτηση με έναν παράγοντα που τείνει να πάρει εξέχοντα ρόλο τα τελευταία χρόνια με την ανάπτυξη της ιδιωτικής τηλεόρασης: τη διαφήμιση. Για το λόγο αυτό τα ζητήματα γύρω από τη διαφήμιση ρυθμίζονται αναλυτικά από την εγχώριο νομοθεσία και αναλυτικότερα από την διεθνή νομοθεσία. Σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις, ο χρόνος που διατίθεται στις διαφημίσεις δε μπορεί να υπερβαίνει το 8% του ημερησίου τηλεοπτικού χρόνου και τα δέκα λεπτά ανά ώρα προγράμματος, ενώ απαγορεύεται η παρεμβολή διαφημιστικών μηνυμάτων κατά την διάρκεια των τηλεοπτικών εκπομπών. Οι κανόνες αυτοί περιορίζονται στην τηλεόραση και (δυσεξήγητα) δεν επεκτείνονται στη ραδιοφωνία. Προπάντων όμως είναι αυστηρότεροι και από τους κανόνες του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου και απέχουν τόσο πολύ από την καθημερινή πρακτική, ώστε η εφαρμογή τους να συναντά πολύ μεγάλες δυσκολίες⁶².

3. Είναι βασικό να τονίσουμε ότι οι αρχές που θεσπίζονται από το άρθρο 15 παρ.2 Σ. δεν είναι προγραμματικές αρχές ή κατευθυντήριες διατάξεις. Κάθε άλλο. Είναι αρχές δεσμευτικές. Δεσμεύουν ως άμεσο θετικό δίκαιο όλους τους εφαρμοστές τους⁶³. Το ίδιο φυσικά ισχύει και για τους νόμους που υλοποιούν τις αρχές αυτές παρ' όλο που δεν αντιμετωπίζονται με την πρέπουσα σοβαρότητα από την ελληνική ραδιοτηλεόραση. Το άρθρο 3 παρ. 2 καθορίζει τις έξι αρχές :

Πρόκειται για τις αρχές α) της αντικειμενικότητας, πληρότητας και επικαιρότητας της πληροφορήσεως, β) της πολυφωνίας, γ) της καλής ποιότητας των εκπομπών, δ) του σεβασμού της προσωπικότητας και διαδόσεως του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής παραδόσεως, ε) της διαφυλάξεως της ποιότητας της ελληνικής γλώσσας. Οι περισσότερες από τις αρχές αυτές παραβιάζονται συχνά από την ελληνική ραδιοτηλεόραση⁶⁴.

⁶² Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» Τόμος Β', σελ. 579.

⁶³ Δ. Κόρσος «Τύπος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 72.

⁶⁴ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» Τόμος Β', σελ. 578.

Νομοθετική ρύθμιση

1. Προς τον σκοπό της μεταρρυθμίσεως της ραδιοτηλεοράσεως μετά την κατάρρευση της δικτατορίας, η κυβέρνηση ανέθεσε σε ορισμένους ξένους εμπειρογνώμονες προ πάντων δε στον πρώην γενικό διευθυντή του BBC Sir Hugh Green και τον υπεύθυνο του BBC για ειδησεογραφικά θέματα κ. Protheroe να γνωμοθετήσουν για την κατάσταση και οργάνωση του ΕΙΡΤ και να προτείνουν μέτρα για την μεταρρύθμιση του.

Την 3η Δεκεμβρίου 1975 δημοσιεύθηκε ο νόμος 230 "περί ιδρύσεως Ανωνύμου Εταιρείας υπό την επωνυμία "Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση" (ΕΡΤ). Δεδομένου ότι δεν ορίζει την έναρξη ισχύος του, άρχισε να ισχύει κατά το άρθρο 103 ΕισΝΑΚ μετά δέκα ημέρες από της δημοσιεύσεως του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Ο νόμος 230/1975 προβλέπει ως νέο φορέα ραδιοτηλεοράσεως την ΕΡΤ. Σκοπός της ΕΡΤ είναι κατά τον νόμο (άρθρο 1 παρ. 1) η "ενημέρωσις, επιμόρφωσις και ψυχαγωγία του Ελληνικού λαού" με την εκπομπή ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων¹.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της ΕΡΤ είναι κατά τον νόμο 230/1975 τα ακόλουθα :

α. Η ΕΡΤ ήταν από την αρχή νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, και μάλιστα ανώνυμη εταιρία με αποκλειστικό μέτοχο το κράτος.

β. Παρά την οργάνωση της ως ανώνυμης εταιρίας η ΕΡΤ απολαμβάνει των προνομίων του δημοσίου, προπάντων οι εισπράξεις της, συμπεριλαμβανομένης της "εισφοράς", γίνονται βάση της νομοθεσίας περί εισπράξεως δημοσίων εσόδων.

γ. Εν αντιθέσει προς το πρώην ΕΙΡΤ, η ΕΡΤ δεν είχε αρχικά το ραδιοτηλεοπτικό μονοπώλιο αλλά το μοιραζόταν με την ΥΝΕΕΔ. Η συγχώνευση των δύο αυτών φορέων προβλεπόταν μετά διετία "εφ' όσον συντρέχουν αι προς τούτο οικονομικαί, τεχνικαί και οργανωτικαί προϋποθέσεις".

¹ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 51.

δ. Η ΕΡΤ διοικείται αρχικά από διοικητικό συμβούλιο, γενικό διευθυντή, συνεπικουρούμενου από δύο βοηθούς γενικούς διευθυντές και από την γενική συνέλευση.

ε. Η ΕΡΤ υπέκειτο σε τετραπλό έλεγχο: τεχνικό υπό τον Υπουργό Μεταφορών, οικονομικό υπό τον Υπουργό Προεδρίας Κυβερνήσεως και την γενική συνέλευση, οργανικό από τον Υπουργό Προεδρίας Κυβερνήσεως και γενικό από τον Υπουργό Προεδρίας Κυβερνήσεως ή τον οριζόμενο από αυτόν υφυπουργό².

Οι καινοτομίες του ν.230/1975 ήταν επουσιώδεις και συνολικά θα μπορούσε να πει κανείς ότι με τον ν. 230/1975 οι επιταγές του άρθρου 15 παρ. 2 του συντάγματος δεν πραγματώνονταν. Γιατί, πέρα από τις καλόηχες - αν και αυτονόητες - γενικόλογες διακηρύξεις για τους σκοπούς του νέου μονοπωλιακού ραδιοτηλεοπτικού φορέα 54, δεν καταβαλλόταν η παραμικρή προσπάθεια να προβλεφθούν οι αναγκαίες οργανωτικές εγγυήσεις για την εξασφάλιση των συνταγματικών αρχών της αντικειμενικότητας και της ισοτιμίας στη πράξη³.

2. Όπως παρατηρήθηκε ήδη πιο πάνω ο νόμος 230/1975 αφενός αποφεύγει να αναγνωρίσει το ραδιοτηλεοπτικό μονοπώλιο της ΕΡΤ και το αναθέτει μάλιστα για πρώτη φορά ρητώς (άρθρο 4 παρ. 1), από κοινού στην ΕΡΤ και στην ΥΕΝΕΔ. Αφετέρου όμως, επίσης για πρώτη φορά ρητώς προβλέπει ο νέος νόμος "συγχώνευση της ΥΕΝΕΔ στην ΕΡΤ και μετά διετία από της ισχύος του νόμου" (δηλ. από της 14ης Δεκεμβρίου 1977) "εφ' όσον συντρέχουν αι προς τούτο οικονομικά, τεχνικά και οργανωτικά προϋπόθεσεις".

Ανεξάρτητα βέβαια από το γεγονός ότι η πλήρωση των ανωτέρω προϋποθέσεων της συγχωνεύσεως κρίνονται κατ' ανάγκη από μόνη την Κυβέρνηση (υποκείμενη φυσικά στον κοινοβουλευτικό έλεγχο), η συγχώνευση της ΥΕΝΕΔ στον πολιτικό τομέα της ραδιοτηλεοράσεως δεν αφήνεται στη διάκριση της Κυβερνήσεως. Η λειτουργία της ΥΕΝΕΔ υπό το νέο Σύνταγμα, το οποίο τονίζει την πολιτική ουδετερότητα και υπαγωγή στην πολιτική ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων της χώρας, είναι, ει δυνατόν ακόμα αντισυνταγματικότερη από την λειτουργία των "Ραδιοφωνικών

² Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» τόμος Β', σελ. 568.

³ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και ραδιοτηλεόραση» σελ. 34.

Σταθμών των Ενόπλων Δυνάμεων" ή της YENEΔ υπό το Σύνταγμα του 1952.

Στη περίπτωση της YENEΔ η συγχώνευση απαιτούσε ορισμένη διοικητική αναδιοργάνωση. Πόσο χρόνο απαιτούσε η αναδιοργάνωση αυτή δεν είναι πια ανάγκη (ύστερα από την σύσταση της EPT - 2) να εξετασθεί. Αρκεί να τονισθεί εδώ ότι ο χρόνος αυτός δεν έπρεπε να είναι σημαντικά μικρότερος από την προβλεπόμενη στο νόμο διετία.

Οι τεχνικές, οικονομικές και οργανωτικές προϋποθέσεις της συγχωνεύσεως δεν περιόριζαν τη δεσμευτικότητα της συμμορφώσεως στην συνταγματική επιταγή . Η κυβέρνηση δεν ήταν απλώς υποχρεωμένη να προβεί δύο χρόνια μετά την ισχύ του νόμου στη συγχώνευση , εφόσον συνέτρεχαν οι ανωτέρω προϋποθέσεις , ήταν υποχρεωμένη ακόμα , και μάλιστα από της ισχύος του νόμου , να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις αυτές με συστηματικό προγραμματισμό και προεργασία , ώστε και μετά διετία να είναι και πρακτικώς δυνατή η χωρίς καθυστέρηση συμμόρφωση προς την συνταγματική επιταγή⁴.

3. Η προβλεπόμενη από τον ν. 230/1975 συγχώνευση της YENEΔ στην EPT δε πραγματοποιήθηκε. Αντί γι' αυτήν μετά την μεταπολίτευση του 1981 , ο ν.1288/1982 " Ρύθμιση θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Προεδρίας της Κυβερνήσεως και της YENEΔ, καθώς και άλλες διατάξεις "μετέφερε τον δεύτερο ραδιοτηλεοπτικό φορέα της χώρας από τον στρατιωτικό στον πολιτικό οργανισμό του κράτους, αναδιοργανώνοντας τον σε αποκεντρωμένη δημόσια υπηρεσία" του Υπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως και μετονομάζοντας τον σε EPT - 2 στην απεριόριστη σχεδόν εξουσία του Υπουργείου Προεδρίας που, ενώ ξεπερνά τον συνταγματικά προβλεπόμενο "άμεσο έλεγχο του κράτους", αντιβαίνει εκ των προτέρων στις συνταγματικές επιταγές της αντικειμενικότητας και της ισοτιμίας. Διότι η ανακήρυξη της EPT - 2 ως "αποκεντρωμένης δημόσιας υπηρεσίας" στο άρθρο 15 του ν. 1288/1982 ανατρέπει πλήρως από την κυριολεκτική παντοδυναμία που αναγνωρίζει ρητώς ο νόμος στον Υπουργό Προεδρίας της Κυβερνήσεως⁵.

⁴ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 60.

⁵ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 60.

4. Με τα το 1982,αρκετά κυβερνητικά προσχέδια νόμων για την αναμόρφωση του νομικού καθεστώτος της ραδιοτηλεόρασης είδαν το φως της δημοσιότητας, χωρίς ωστόσο να κατατεθούν ποτέ ως νομοσχέδια στη Βουλή για ψήφιση⁶. Τα σπουδαιότερα από αυτά είναι: το "προσχέδιο Ρωμαίου" , το "προσχέδιο Πεπονή" και η εξαγγελία του υφυπουργού Προεδρίας της Κυβέρνησης κ. Λαλιώτη , το Σεπτέμβριο του 1985.⁷

5. Τελικά στις 18 Αυγούστου 1987 δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (Α'145) ο νόμος 1730/1987 με τον τίτλο "Ελληνική Ραδιοφωνία - Τηλεόραση, Ανώνυμη Εταιρεία (ΕΡΤ-ΑΕ)". Ο νόμος αυτός καταργεί (άρθρο 21) τις προϊσχύουσες διατάξεις του νόμου 230/1975 "περί ιδρύσεως της υπό την επωνυμία "Ελληνική Ραδιοφωνία-Τηλεόρασις Ανώνυμου Εταιρείας" και του κεφαλαίου Γ' του νόμου 1288/1982, που αφορά την μετατροπή της ΥΕΝΕΔ σε αποκεντρωμένη δημόσια υπηρεσία με τον τίτλο ΕΡΤ-2,καθώς και τον α.ν. 383/1968 "περί θέσεως εν λειτουργία ιδιωτικών ραδιοφωνικών σταθμών εις εξαιρετικούς περιστάσεις".

Ο νέος νόμος ορίζει (άρθρο 20 παρ. 1) ότι "διατάξεις διεθνών συμβάσεων που έχουν κυρωθεί με νόμο και ρυθμίζουν θέματα ραδιοτηλεπικοινωνιών, ραδιοτηλεόρασης ή πνευματικής ιδιοκτησίας δεν θίγονται από τις διατάξεις του νόμου αυτού". Οι διατάξεις, όμως, των συμβάσεων αυτών (γενικού χαρακτήρα, όπως η του άρθρου 10 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή ειδικού ραδιοτηλεοπτικού ή τηλεπικοινωνιακού περιεχομένου) υπερισχύουν κατά το άρθρο 28 παρ.1 του Σ. "πάσης αντιθέτου διατάξεως νόμου" και δεν θα μπορούσαν να θιγούν από διατάξεις απλού νόμου, όπως ο ν. 17_30/1987. Η ανωτέρω διάταξη έχει απλώς χαρακτήρα ερμηνευτικής διασαφήσεως.

Ο νέος νόμος έχει κυρίως τους εξής στόχους :

α) Τη συγχώνευση της ΕΡΤ 1 και ΕΡΤ 2 σε ένα ενιαίο πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου (ΕΡΤ - ΑΕ).

β) Τη διάρθρωση του νέο ενιαίου οργανισμού κατά τρόπο που να εξασφαλίζει την ενότητα των αρχών και του πλαισίου λειτουργίας, αλλά με ορισμένη διοικητική, οικονομική και προγραμματική αυτοτέλεια.

⁶ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και ραδιοτηλεόραση» σελ. 36.

⁷ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και ραδιοτηλεόραση» σελ. 39.

γ) Την παραχώρηση αποκλειστικού ραδιοτηλεοπτικού προνομίου στην ΕΡΤ - ΑΕ με την πρόβλεψη εξαιρέσεων, ύστερα από προηγούμενη κρατική άδεια, για την ίδρυση και λειτουργία ραδιοφωνικών (όχι τηλεοπτικών) σταθμών τοπικής μόνο ισχύος.

δ) Την υποβολή σε προηγούμενη άδεια της εγκαταστάσεως εσωτερικών, ενσύρματων ή καλωδιακών κυκλωμάτων ραδιοφωνίας και τηλεοράσεως, που χορηγείται από το διοικητικό συμβούλιο της ΕΡΤ-ΑΕ αποκλειστικά σε πρότυπους ή παραδοσιακούς οικισμούς, χωριά και κωμοπόλεις, και περιορίζεται στη λήψη ήχου και εικόνας.

ε) Τον καθορισμό γενικών αρχών εκπομπών και διαφημίσεων και την πρόβλεψη εκδόσεως δεοντολογικών κωδίκων και κανονισμών λειτουργίας της ΕΡΤ.

στ) Την πρόβλεψη δικαιώματος επανορθώσεως (απαντήσεως).

ζ) Την υπαγωγή της ραδιοτηλεοράσεως αφενός στον κρατικό έλεγχο, ασκούμενο κυρίως από τον Υπουργό Προεδρίας της Κυβέρνησης και την Ειδική Υπηρεσία Μαζικών Μέσων Επικοινωνίας που ιδρύεται στο Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως, και αφετέρου στον "κοινωνικό έλεγχο", ασκούμενο από την Αντιπροσωπευτική Συνέλευση Κοινωνικού Ελέγχου Τηλεθεατών - Ακροατών⁸.

Η κάμψη της αρχής του κρατικού μονοπωλίου στη ραδιοτηλεοπτική εκπομπή δεν σταματά όμως μόνο στο γνωστό και ενεργοποιημένο θεσμό της τοπικής ραδιοφωνίας. Επεκτείνεται και στην υπαινικτική και κολοβή, αλλά καινοτομική για τα ελληνικά δεδομένα, ρύθμιση της καλωδιακής τηλεόρασης, στην οποία προβαίνει κατ' αρχήν το άρθρο 16 παρ.1 έως 3 του ίδιου νόμου⁹. Συνολικά πάντως ο νόμος 1730/87 προέβλεψε την δυνατότητα ίδρυσης, εγκατάστασης και λειτουργίας τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών από ιδιώτες, δεν προέβλεψε όμως παρόμοια ρύθμιση για την τηλεόραση.

6. Κάτω από την πίεση διεθνών εξελίξεων και της καθημερινής πρακτικής και στη χώρα μας έρχεται ο νόμος 1866/1989 και τροποποιεί καίρια τον νόμο 1730/1987. Παρέχει την δυνατότητα για ίδρυση και λειτουργία μη κρατικών τοπικών τηλεοπτικών σταθμών ύστερα από την

⁸ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 68-87.

⁹ Ε. Βενιζέλος «Η Ραδιοτηλεοπτική έκρηξη» σελ. 34.

χορήγηση άδειας¹⁰. Πρόκειται για καινοτομία ανατρεπτική που οδηγεί σε μία ραδιοτηλεοπτική έκρηξη στον ελληνικό χώρο. Η ρύθμιση αυτή είναι αναμφισβήτητα συνταγματική εφόσον ο συνταγματικός νομοθέτης έχει αφήσει στην κρίση του κοινού νομοθέτη την καθιέρωση ή όχι της ιδιωτικής τηλεόρασης. Υποστηρίχθηκε ωστόσο και η άποψη ότι οι βασικές ρυθμίσεις του ραδιοτηλεοπτικού φαινομένου θα έπρεπε να αναζητηθούν σε επίπεδο συνταγματικών διατάξεων που μπορούν να οριοθετούν και να προσανατολίζουν τις αναγκαστικά ευμετάβλητες επιλογές του κοινού νομοθέτη¹¹.

Ο νέος νόμος 1866/1989 ανέθεσε τον κατά το Σύνταγμα (άρθρο 15 παρ.2) "άμεσο κρατικό έλεγχο" επί της ραδιοτηλεόρασης σε εν ανεξάρτητο κρατικό όργανο με ευρύτατες αρμοδιότητες, το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης¹². Σκοπός του Εθνικού Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου (άρθρο 1 παρ. 3) η εξασφάλιση της ελευθερίας της εκφράσεως και της πολυφωνίας, η τήρηση της δημοσιογραφικής δεοντολογίας και η προαγωγή της ποιότητας των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων, κατά τις συνταγματικές επιταγές¹³.

¹⁰ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» τόμος Β', σελ. 570.

¹¹ Ε. Βενιζέλος «Η Ραδιοτηλεοπτική έκρηξη» σελ. 23.

¹² Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» τόμος Β', σελ. 570.

¹³ σχ. Μ. Αντωνόπουλου, Νομικό Βήμα, Τόμος 39, τεύχος 8, Νοέμβριος '91 σελ. 1197.

Ιδιωτική Τηλεόραση

1. Τον Ιούνιο του 1987 η Βουλή ψήφισε νόμο που επέτρεπε πλέον την χορήγηση αδειών ιδρύσεως και λειτουργίας μη κρατικών τηλεοπτικών σταθμών τοπικής μόνο εμβέλειας ύστερα από απλή γνώμη του Εθνικού Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου. Επί εθνικού επιπέδου, το δικαίωμα εκπομπής τηλεοπτικών προγραμμάτων παραμένει μονοπώλιο της κρατικής ΕΡΤ-ΑΕ. Άδεια ιδρύσεως και λειτουργίας τηλεοπτικών σταθμών τοπικής εμβέλειας μπορεί όμως και να χορηγηθεί και σε μη κρατικούς οργανισμούς, και μάλιστα τόσο σε δήμους και κοινότητες, όσο και σε νομικά (όχι φυσικά) πρόσωπα -ιδιωτικού δικαίου και μάλιστα μόνο σε ανώνυμες εταιρείες. Στους τηλεοπτικούς σταθμούς τοπικής εμβέλειας "περιλαμβάνονται και οι σταθμοί καλωδιακής μεταδόσεως, καθώς και οι σταθμοί κωδικοποιημένων μέσων μεταδόσεως και δορυφορικών προγραμμάτων"¹.

Οι προϋποθέσεις για την χορήγηση τηλεοπτικής άδειας σε ιδιώτες ή σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης προβλέπονται στο άρθρο 4 του νόμου 1866/1989.

2. Η νομιμοποίηση της ιδιωτικής τηλεόρασης έχει οδηγήσει την νομική σκέψη σε ποικίλους προβληματισμούς και αναζητήσεις που στρέφονται κυρίως γύρω από το πώς μπορούν να εξασφαλιστούν οι συνταγματικές επιταγές της αντικειμενικότητας, της ποιότητας και της ισότητας στα πλαίσια ενός καθεστώτος ' ελεύθερου ανταγωνισμού στη ραδιοτηλεόραση. Ευδιάκριτοι είναι οι κίνδυνοι δημιουργίας ραδιοτηλεοπτικού ολιγοπωλίου, όπως επίσης και οι κίνδυνοι παραγωγής ενός παθητικού – τηλεθεατή - πολίτη, πειθήνιο όργανο στα χέρια των ιδιοκτητών των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών, δηλαδή στα χέρια του μεγάλου κεφαλαίου.

3. Απάντηση στις ανησυχίες αυτές θα μπορούσε να δώσει η εξασφάλιση της πολυμέρειας, η οποία μάλιστα θα μπορούσε να προωθηθεί με μία από τις ακόλουθες δύο βασικές οργανωτικές επιλογές ή τον συνδυασμό τους : είτε ως πολυμέρεια φορέων της ραδιοτηλεόρασης (εξωτερική πολυμέρεια), είτε ως πολυμέρεια μέσα στα πλαίσια των φορέων αυτών

¹ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» τόμος Β', σελ. 601.

(εσωτερική πολυμέρεια). Με την εξωτερική πολυμέρεια, η τήρηση στην πράξη του συνταγματικού τρίπτυχου της αντικειμενικότητας, της ισοτιμίας και της ποιότητας θα επαφιόταν στον ανταγωνισμό των περισσότερων της μιας ραδιοτηλεοπτικών επιχειρήσεων, ο δε κρατικός έλεγχος θα απέβλεπε - χωρίς και να εξαντλείται - στην διασφάλιση των όρων του ανταγωνισμού αυτού, έτσι ώστε να μην δημιουργούνται μονοπωλιακές καταστάσεις και να μην υπάρχουν αθέμιτοι αποκλεισμοί τάσεων και ρευμάτων. Απεναντίας, με την εσωτερική πολυμέρεια, η έμφαση θα δινόταν στην εσωτερική κυρίως οργανωτική διάρθρωση των ραδιοτηλεοπτικών φορέων και θα επιδιωκόταν η πολυφωνία με την όσο το δυνατόν αντιπροσωπευτικότερη σύνθεση των ανώτερων διοικητικών τους οργάνων και την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας των συντελεστών των προγραμμάτων².

Εσωτερική μοιάζει προσφορότερη σε χώρες, όπως οι δική μας, όπου τον ελεύθερο ανταγωνισμό των ραδιοτηλεοπτικών φορέων δεν ευνοούν ούτε μία μακρόχρονη παράδοση έντονου κρατισμού στην δημόσια ζωή και την οικονομία τους, ούτε το μέγεθος της αγοράς τους³.

4. Είναι άξιο απορίας ωστόσο πώς η εσωτερική πολυμέρεια θα επιβληθεί στην ιδιωτική τηλεόραση, η οποία φυσικά ελέγχεται και καθοδηγείται από τους ιδιοκτήτες της. Αναζητώντας απαντήσεις πολλοί υποστηρίζουν ότι η κάμψη του κρατικού μονοπωλίου πρέπει να συνοδεύεται από εντονότερο κρατικό έλεγχο στην ιδιωτική τηλεόραση. Χρειάζεται ο νομοθέτης να καθορίσει επακριβώς το οργανωτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα μπορούν να λειτουργήσουν οι ιδιωτικοί φορείς, εν όψη της "κοινωνικής αποστολής" της ραδιοτηλεόρασης και της συνταγματικής αναγωγής της σε περιεχόμενο δημόσιας υπηρεσίας: προϋποθέσεις για την ίδρυση ιδιωτικών σταθμών, νομική μορφή και βασικές οργανωτικές αρχές των φορέων, εκτεταμένη δυνατότητα διαχειριστικών - οικονομικών ελέγχων. Κατά δεύτερο λόγο, να προβλεφθούν με σαφήνεια οι θεμελιώδεις κανόνες που θα διέπουν την διαμόρφωση των προγραμμάτων, είτε πρόκειται για "επίμαχα" τεχνικά ζητήματα, όπως το επιτρεπτό ή μη των διαφημίσεων και του ανώτατου θεμιτού ορίου τους,

² Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 104.

³ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 104.

το δικαίωμα "απάντησης-επανόρθωσης" και το ζήτημα της ευθύνης των φορέων, είτε πρόκειται για γενικές αρχές που θα ενθαρρύνουν - και από ένα σημείο και πέρα θα επιβάλλουν - τον σεβασμό στην πράξη των επιταγών της αντικειμενικότητας, της ισοτιμίας και της ποιότητας⁴.

Χρειάζεται τέλος η εποπτεία των αρμόδιων κρατικών οργάνων-Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης-να είναι ουσιαστική, φροντίζοντας επιμελώς για την τήρηση των παραπάνω κανόνων και επιβάλλοντας τις σχετικές κυρώσεις, όπου αυτές χρειάζονται. Έχει ωστόσο και η άποψη ότι σε ένα δυαδικό σύστημα συνύπαρξης ιδιωτικής και κρατικής τηλεόρασης, απόκειται συνήθως στους δημόσιους φορείς να εκπληρώσουν την "κλασσική αποστολή" της ραδιοτηλεόρασης: αυτοί αναλαμβάνουν την αναγκαία "βασική παροχή" πλήρους προγράμματος. Για όσο χρόνο και στο μέτρο που τα δημόσια ραδιοτηλεοπτικά ιδρύματα ανταποκρίνονται σ' αυτήν την αποστολή, φαίνεται δικαιολογημένη στο Δικαστήριο η χαλάρωση των απαιτήσεων από την ιδιωτική ραδιοτηλεόραση. Τα μειονεκτήματα που εμφανίζει η ιδιωτική ραδιοτηλεόραση στον τομέα της ισόρροπης πολυμέρειας και της πλήρους πληροφόρησης αντισταθμίζονται, εφ' όσον δεν είναι σοβαρά, από τα πλεονεκτήματα του προγράμματος των δημόσιων φορέων. Σ' αυτό το πλαίσιο πρέπει - αλλά και αρκεί - να τηρεί η ιδιωτική τηλεόραση ένα ελάχιστο επίπεδο ισόρροπης πολυμέρειας⁵.

⁴ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 108.

⁵ σχ. Α. Τσεβά, Το Σύνταγμα, 1987 σελ. 713.

Διεθνές Δίκαιο

1. Η ραγδαία ανάπτυξη των νέων οπτικοακουστικών τεχνολογιών κατά τα τελευταία χρόνια και ιδίως η προοπτική της δορυφορικής τηλεόρασης απ' ευθείας λήψη από το ευρύ κοινό, έχουν θέσει σήμερα υπό αμφισβήτηση την αρχή της ελευθερίας των ραδιοτηλεπικοινωνιών, που ως πρόσφατα γινόταν δεκτή ως εθνικός κανόνας του γενικού δημοσίου διεθνούς δικαίου. Στην διεθνή κοινότητα παρατηρούνται δύο βασικές τάσεις, καθώς, στην αμερικάνικη άποψη της πλήρους ελευθερίας, αντιπαρατάσσονται οι σοσιαλιστικές και αρκετές χώρες του τρίτου κόσμου, οι οποίες, επικαλούμενες τα κυριαρχικά δικαιώματά τους, υποστηρίζουν την ανάγκη προηγούμενης συγκατάθεσης από το κράτος δέκτη¹.

2. Γίνεται γενικά δεκτό ότι κατ' αρχήν ελευθερία του κράτους εκπομπής να μεταδίδει ήχους και εικόνες και πέρα από τα σύνορα του, αντιστοιχεί στη δυνατότητα του κράτους δέκτη να παρεμποδίζει την λήψη προγραμμάτων που εκπέμπονται προς το έδαφος του, χωρίς την δική του συγκατάθεση. Εν' τούτοις, τόσο η ελευθερία εκπομπής, όσο και η δυνατότητα παρεμπόδισης υπόκεινται στις αρχές της καλής πίστης και της ελευθερίας των ραδιοτηλεπικοινωνιών, πράγμα που σημαίνει ότι δεν μπορούν να ασκηθούν κατά τρόπο καταχρηστικό. Δείκτη για την σύμφωνη με τους κανόνες του διεθνούς δικαίου άσκηση της ελευθερίας εκπομπής και της αντίστοιχης δυνατότητας παρεμπόδισης από το κράτος δέκτη, θα μπορούσε να αποτελέσει, εκτός από τον καταστατικό χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, η διεθνής σύμβαση του 1936 "για την χρήση της ραδιοφωνίας για ειρηνικούς σκοπούς", η οποία, παρ' όλο που έχει κυρωθεί από μικρό μόνο αριθμό κρατών, αποτελεί κατά πολλούς εθνικό διεθνές δίκαιο.

Με άλλα λόγια, εφ' όσον το πρόγραμμα που εκπέμπεται στο κράτος δέκτη, χωρίς την συγκατάθεση του, δεν συνιστά παράβαση του διεθνούς δικαίου, η παρεμπόδιση της λήψης του θα ήταν αντίθετη με τους διεθνείς κανόνες και θα συνεπαγόταν ευθύνες².

¹ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 88.

² Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 88.

Κοινοτικό Δίκαιο

1. Το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο περιλαμβάνει μια σειρά θεμελιωδών ρυθμίσεων, που έμμεσα - πλην όμως ουσιωδώς - επηρεάζει το νομικό καθεστώς της ραδιοτηλεόρασης στα κράτη μέλη. Εξ άλλου πρωτοστατούντος του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, έχουν αναληφθεί, στα πλαίσια των κοινοτικών οργάνων, σημαντικές πρωτοβουλίες για την προσέγγιση των εθνικών νομοθεσιών και την επίσπευση της δημιουργίας μίας ενιαίας ραδιοτηλεοπτικής αγοράς, εν όψει ιδίως των πρακτικών εφαρμογών των νέων οπτικοακουστικών τεχνολογιών¹.

2. Ρυθμίσεις σχετικές με τη ραδιοτηλεόραση περιέχει η ευρωπαϊκή σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, της 4 Νοεμβρίου 1950, που μετά την κύρωση της στην χώρα μας αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου.

Σχετική με την ραδιοτηλεόραση είναι η διάταξη του άρθρου 10 που περιλαμβάνει τους εξής κανόνες :

α. Κατοχυρώνεται η ελευθερία εκφράσεως, που περιλαμβάνει και την ελευθερία λήψεως και μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών. Η αποθετική της πλευρά είναι ότι αποκλείει κατ' αρχήν τους περιορισμούς που επιβάλλονται από δημόσιες αρχές ή συνεπάγονται τα σύνορα, είναι δηλαδή ανεξάρτητη από δημόσιες επεμβάσεις και εθνικά σύνορα.

β. Ο κανόνας όμως αυτός υπόκειται σε σειρά περιορισμών. Ήδη η παράγραφος ένα ορίζει ότι δεν εμποδίζονται τα κράτη να υπάγουν τις επιχειρήσεις ραδιοτηλεοράσεως (όπως και κινηματογράφου) σε προηγούμενη διοικητική άδεια². Η διάταξη αυτή "δεν διευκρινίζει, αν οι (ραδιοτηλεοπτικές) επιχειρήσεις πρέπει να είναι επιχειρήσεις δημόσιου ή ιδιωτικού δικαίου, ούτε αν μπορεί να συσταθεί κρατικό μονοπώλιο στο πεδίο αυτό, ούτε αν, απεναντίας, πολλές επιχειρήσεις οφείλουν να συνυπάρχουν³.

¹ Ν. Αλεβιζάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 92.

² Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 46.

³ Π. Δ. Δαντόγλου «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα» σελ. 48.

3. Πάντως ειδικά στα θέματα της κοινότητας, η Επιτροπή, σε έκθεση ανακοίνωση προς το Συμβούλιο το 1984, υποστήριξε την άποψη ότι τι κατ' επίκληση λόγων δημόσιας τάξης, ασφάλειας ή υγείας θέσπιση εθνικών περιορισμών στην απ' ευθείας λήψη εκπομπών προερχόμενων από κράτη μέλη, σε κράτος μέλος με ραδιοτηλεοπτικό μονοπώλιο, θα ήταν ασυμβίβαστη με τα άρθρα 59 και 62 της Συνθήκης. Γιατί, "ένας τέτοιος αποκλεισμός της μετάδοσης εκπομπών από άλλα κράτη μέλη θα είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία μονοπωλίου εκπομπών σε σχέση με το εσωτερικό, που θα ίσχυε σε ολόκληρη την κοινότητα. Θα οδηγούσε στην στεγανοποίηση και απομόνωση αυτή του κράτους μέλους από την Κοινότητα, ενώ, αντίθετα, η εθνική μονοπωλιακή επιχείρηση θα μπορούσε να μεταδίδει τις εκπομπές της ανεμπόδιστα σε κράτη μέλη που δεν έχουν μονοπώλιο, ή που έχουν μονοπώλιο που περιορίζεται στις εκπομπές που μεταδίδονται στη δική τους επικράτεια⁴.

4. Τελευταία εξέλιξη σε επίπεδο κοινοτικού ελέγχου αποτελεί η οδηγία του Συμβουλίου 89/552 για την τηλεόραση που λαμβάνει υπ' όψη την ευρωπαϊκή σύμβαση στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης για την διασυνοριακή τηλεόραση της 5 Μαΐου 1989. Έχει πέντε κυρίως αντικείμενα: α) τον καθορισμό της τηλεοπτικής εξουσίας των κρατών μελών, β) την προώθηση της διανομής και παραγωγής ορισμένων τηλεοπτικών προγραμμάτων, γ) τις διάφορες μορφές τηλεοπτικής διαφήμισης, δ) την προστασία των ανηλίκων, και το δικαίωμα της απαντήσεως.

Το πεδίο ισχύος της οδηγίας αυτής αφορά μόνο τις εκπομπές για τις οποίες είναι υπεύθυνο ένα κράτος μέλος. Η οδηγία δεν εφαρμόζεται σε εκπομπές που απευθύνονται αποκλειστικά σε τρίτα κράτη και των οποίων δε γίνεται λήψη σε άλλο κράτος μέλος (άρθρο 3 παρ,3).

Τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια, όσον αφορά τους τηλεοπτικούς σταθμούς της δικαιοδοσίας τους να θεσπίζουν αυστηρότερους ή λεπτομερέστατους κανόνες στους τομείς που καλύπτονται από την οδηγία. Έτσι π.χ. στην χώρα μας απαγορεύεται η διαφήμιση παιδικών παιχνιδιών που δεν απαγορεύεται από την οδηγία⁵.

⁴ Ν. Αλεβιζιάτος «Κράτος και Ραδιοτηλεόραση» σελ. 92.

⁵ Π. Δ. Δαντόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» τόμος Β', σελ. 621.

Συμπεράσματα

Ανακεφαλαιώνοντας θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

1. Η προστασία της νεότητας και του ευρύτερου κοινού από την σημαντική επίδραση των μέσων μαζικής επικοινωνίας -ως αφορμή- και η επιθυμία του πολιτικού κόσμου να κηδεμονεύει τα μέσα αυτά -ως αιτία- έχουν οδηγήσει στη διαιώνιση μιας ρύθμισης που ίσως δύσκολα εναρμονίζεται με τη σύγχρονη "φιλελευθεροποιημένη" Ελλάδα των μέσων μαζικής ενημέρωσης, του κινηματογράφου, της φωνογραφίας, του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης, από τις προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις, με το άρθρο 15 παρ.1 του Συντάγματος του 1975. Πρόκειται για ρύθμιση που κατηγορείται συχνά ως αναχρονιστική και αντιδημοκρατική αλλά και ως ατελής αφού προβλέπει μία αποθετική ρύθμιση χωρίς να ακολουθεί η θετική κι έτσι ιδιαίτερα, ο κινηματογράφος και η φωνογραφία τίθενται έξω από κάθε συνταγματική κατοχύρωση και προστασία. Ευτυχώς με το Σύνταγμα του 1975 ο συνταγματικός νομοθέτης φρόντισε να οριοθετήσει το ραδ/κό καθεστώς με την παρ.2 του άρθρου 15. .

2. Η παρ.2 καθιερώνει τρεις βασικές αρχές: α) αρχή του άμεσου κρατικού ελέγχου, β) αρχή της αντικειμενικότητας και ισότητας και γ) αρχή της ποιότητας.

3. Σύμφωνα με την πρώτη αρχή η ραδιοτηλεόραση υπάγεται στον άμεσο έλεγχο του κράτους ανεξάρτητα από την μορφή οργάνωση της. Ο συνταγματικός νομοθέτης καταλίπει την ρύθμιση του ραδιοτηλεοπτικού καθεστώτος στον κοινό νομοθέτη, επιτάσσει όμως τον άμεσο κρατικό έλεγχο, αποσκοπώντας στη διασφάλιση του σεβασμού της αντικειμενικότητας, της ισοτιμίας και της ποιότητας, αποφεύγοντας την τήρηση τους σε ιδιωτικούς φορείς.

4. Απόμεινε ι βέβαια για να μπορέσει το κράτος να επιτελέσει τον ρόλο του "δίκαιου-ελεγκτή" να αποδευμευτεί από την πρακτική της κομματικά προσανατολισμένης χρησιμοποίησης των μέσων μαζικής επικοινωνίας από το εκάστοτε κυβερνάν κόμμα. Για να επιτευχθεί αυτό πρέπει η διοίκηση του ραδιοτηλεοπτικού φορέα να χαίρει εμπιστοσύνη από όλους τους πολιτικούς χώρους ενώ παράλληλα θα πρέπει να ενισχυθούν και κυρίως να τεθούν σε ουσιαστική λειτουργία οι αρμοδιότητες του Εθνικού

Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου, σώματος που πραγματικά μπορεί να εξασφαλίσει την ορθή λειτουργία των ραδιοτηλεοπτικών μέσων.

5. Είναι απαραίτητο εξάλλου να ελεγχθεί αποτελεσματικά η ιδιωτική τηλεόραση κυρίως, που τα τελευταία χρόνια έχει σημειώσει στη χώρα μας ραγδαία εξέλιξη και σαφέστατα συνοδεύεται από θετικά αλλά και αρνητικά σημεία. Ενίσχυση και δημοκρατικοποίηση λοιπόν στην ιδ. τηλεόραση με προσοχή όμως στους κινδύνους που μπορεί να υπάρξουν από την δημιουργία ενός ιδεολογικού ραδιοτηλεοπτικού μονοπωλίου, όπου ο τηλεθεατής θα αντιμετωπίζεται σαν πελάτης και θα βομβαρδίζεται από υποβόσκουσα και γι' αυτό ανεξέλεγκτη ιδεολογική προπαγάνδα καταναλωτικών προτύπων ενώ από την άλλη θα ατονούν μέσα στο καταιγισμό των τηλεοπτικών μηνυμάτων οι πνευματικές του αναζητήσεις και το κριτικό του πνεύμα.

Βιβλιογραφία

- * Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, Κράτος και Ραδιοτηλεόραση- Η Θεσμική διάσταση, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1986.
- * Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, Τα "συνταγματικά" της ραδιοτηλεόρασης. Προσωρινός απολογισμός μίας συνεχιζόμενης συζήτησης, Μάϊος 1988. (Εισήγηση στην συζήτηση στρογγυλής τράπεζας με θέμα "Δίκαιο της ραδιοτηλεόρασης και νέες τεχνολογίες", που διοργάνωσαν ο Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών και η Ένωση Ελλήνων Συνταγματολόγων στις 6 Μαΐου 1988).
- * Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, Η "τρίτη" απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας για τη ραδιοτηλεόραση. Σχόλιο στην ΣτΕ 930/1990 Ολ., Το Σύνταγμα, 1990 σελ. 57-82.
- * Διονύσιος Γ. Αντωνόπουλος, Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο : Η πρώτη ανεξάρτητη διοικητική αρχή στην Ελλάδα, Νομικό Βήμα, 1991, 8, σελ. 1193 - 1199.
- * Ευάγγελος Β. Βενιζέλος, Η ραδιοτηλεοπτική έκρηξη. Συνταγματικά πλαίσια και νομοθετικές επιλογές. Από το κρατικό μονοπώλιο στην τοπική ραδιοφωνία και τη δορυφορική τηλεόραση. Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσ/νίκη 1989.
- * Ευάγγελος Β. Βενιζέλος. Ζητήματα Συνταγματικών Ελευθεριών (Πορίσματα από τη νομολογία. Το άρθρο 25 παρ. 3 Σ. Η χρήση του άρθρου 106 Σ. Σημειώσεις για τη διδασκαλία του μαθήματος ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ στο Στ' εξάμηνο του Νομικού Τμήματος Θεσ/νίκης. Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσ/νίκη 1986.
- * Π. Δ. Δαντόγλου, Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα, Τέταρτη έκδοση αναθεωρημένη και συμπληρωμένη 1989, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1989.
- * Π. Δ. Δαντόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο. Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Β', Εκδόσεις Αν. Σάκκουλα 1989.

Κατάλογος Σχετικής Νομολογίας

1. Τριμελές Πλημ/δικείο Θεσ/νίκης 1760/1983.
Αρμενόπουλος, 1983, 11 ,σελ. 986.
2. Α.Π. (Τμ.Β') 1596/1983.
Νομικό Βήμα, 1984, τόμος 32,σελ. 1360.
3. Α.Π. (Τμ.Β') 1270/1983.
Νομικό Βήμα, 1984, τόμος 32,σελ. 851.
4. Βούλευμα Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Θεσ/νίκης 1828/1984
Αρμενόπουλος, 1985, 10, σελ. 856.
5. Α.Π. (Τμ.Α') 240/1984.
Νομικό Βήμα, 1985,τόμος 33, σελ. 269.
6. Σ.τ.Ε. (Ολ.) 5040/1987.
Αρχείο Νομολογίας, ΕΤΟΣ 40ο (Μ') 1989, σελ 379.
7. Σ.τ.Ε. (Τμ. Δ') 989/1987.
Αρμενόπουλος, 1987, 6, σελ. 524.
8. Α.Π. (Τμ. Ε') 1194/1987.
Νομικό Βήμα, 1987, τόμος 35, σελ. 1448.
9. Τριμελές Πλημμελειοδικείο Θεσσαλονίκης 964, 1037, 1648/1988.
Νομικό Βήμα, 1988, τόμος 36, σελ. 1691.
10. Α.Π. (Τμ. Στ') 752/1988.
Νομικό Βήμα, 1988, τόμος 36, σελ. 1677.
Νομικό Βήμα, 1988, τόμος 36, σελ. 598.
11. Σ.τ.Ε. (Ολ.) 1144-1145/1988.
Αρμενόπουλος, 1989, 7, σελ. 698.
12. Σ.τ.Ε. (Ολ.) 1144/1988.
Νομικό Βήμα, 1989, τόμος 37, σελ. 811.
13. Σ.τ.Ε. (Ολ.) 930/1990.
Νομικό Βήμα, 1990, τόμος 38, σελ. 340.
14. Μονομελές Πρωτοδικείο Αγρινίου 66/1991.
Νομικό Βήμα, 1992, τόμος 40, σελ. 1050.
15. Σ.τ.Ε. (Ολ.) 1288/1992.
Αρχείο Νομολογίας, ΕΤΟΣ 43^ο (ΜΓ') 1992, σελ. 563.
16. Σ.τ.Ε. (Ολ.) 872/1992.
Νομικό Βήμα, 1993, τόμος 41, σελ. 953.
17. Σ.τ.Ε. (Ολ.) 873/1992.
Νομικό Βήμα, 1993, τόμος 41, σελ. 956.

Ιστορικά κυριότερων Νομολογιών

I. Σ.Τ.Ε. (ΟΛ.) 5040/1987.

Ο Υφυπουργός Προεδρίας Κυβερνήσεως με την υπ' αριθ. 10/12/84/14, 10.1985 απόφαση του αρνείται να χορηγήσει άδεια ιδρύσεως και λειτουργίας ιδιωτικού ραδιοφωνικού και τηλεοπτικού σταθμού με την αιτιολογία ότι το μονοπώλιο της ραδιοφωνικής και τηλεοπτικής εκπομπής ανήκει στην ΕΡΤ-1 και ΕΡΤ-2 κατά το άρθρο 4 του νόμου 230/1975 και επιπλέον το ίδιο το Σύνταγμα στο άρθρο 15 θέτει τη ραδιοτηλεόραση υπό τον άμεσο έλεγχο του Κράτους. Η απόφαση αυτή προσβάλλεται ενώπιον του Α' Τμήματος του Σ.τ.Ε. το οποίο με την υπ' αριθ. 989/1987 απόφαση του παραπέμπει στην Ολομέλεια τα ζητήματα σχετικά με το αν το κρατικό μονοπώλιο της ραδιοφωνίας και τηλεόρασης αντίκειται προς το Σύνταγμα και τη Σύμβαση της Ρώμης για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών. Η Ολομέλεια του Σ.τ.Ε. απορρίπτει το αίτημα υποστηρίζοντας αφενός ότι η διάταξη του άρθρου 4 του νόμου 230/1975 δεν αντίκειται στο Σύνταγμα, εφόσον το ίδιο το Σύνταγμα δεν θεμελιώνει ατομικό δικαίωμα ιδρύσεως ραδιοφωνικού και τηλεοπτικού σταθμού αλλά αφήνει τη διαμόρφωση του ραδιοτηλεοπτικού καθεστώτος στο κοινό νομοθέτη και αφετέρου ότι το άρθρο 10 της Σύμβασης της Ρώμης για τη προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών καταλίπει στην Εθνική Νομοθεσία την εγκαθίδρυση ή όχι κρατικού μονοπωλίου^ και επομένως το άρθρο 4 παρ. 1 του νόμου 230/1975 δεν αντίκειται ούτε σε αυτή την διάταξη. Αξιοσημείωτη είναι η άποψη της μειοψηφίας που υποστηρίζει ότι ο συνταγματικά κατοχυρωμένος κρατικός έλεγχος αποτελεί το "μέγιστο" όριο της κρατικής παρέμβασης, το οποίο παραβιάζεται με το άρθρο 4 παρ. 1 του νόμου 230/1975, που καθιερώνει κρατικό μονοπώλιο.

II. Σ. Τ. Ε. (ΟΛ.) 930/1990.

Με την απόφαση αυτή η Ολομέλεια του Σ.τ.Ε. κάνει δεκτή την αίτηση του κόμματος της Δημοκρατικής Ανανέωσης προς ακύρωση του 2/28.2.1990 Ειδικού Κανονισμού του Εθνικού Συμβουλίου ραδιοτηλεόρασης με τον

οποίο ρυθμίστηκε η τηλεοπτική κάλυψη των κομμάτων κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου και μέχρι τις εκλογές της 8ης Απριλίου του 1990. Το Σ.τ.Ε στηρίζει την απόφαση αυτή στο ότι η εξουσιοδότηση του Νόμου προς το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης για τον καθορισμό των όρων του τηλεοπτικού διαλόγου είναι ανίσχυρη και το θέμα αυτό δύναται να ρυθμιστεί μόνο με έκδοση κανονιστικού προεδρικού διατάγματος. Παράλληλα το Σ.τ.Ε. διατυπώνει απόψεις για τους όρους διάθεσης του τηλεοπτικού χρόνου στα πολιτικά κόμματα υποστηρίζοντας ότι η αρχή της αντικειμενικότητας (άρθρο 15 παρ. 2 Σ.) επιβάλλει τη διάθεση ενός "ελαχίστου πλην ικανού" χρόνου για την παρουσίαση στο λαό των ουσιωδών σημείων του προγράμματος του με την παράλληλη βέβαια εφαρμογή της αρχής της αναλογικής ισότητας.

III. Τριμελές Πλημ/κείο Θεσσαλονίκης 964,1037,1648/1988.

Με την απόφαση αυτή το Τριμελές Πλημ/κείο Θεσ/νίκης αθώνει τον Σωτήρη Κούβελα, Δήμαρχο Θεσ/νίκης και το Φώτη Μανούση, Γενικό Γραμματέα του Δήμου Θεσ/νίκης που κατηγορήθηκαν από τον εισαγγελέα ως ηθικοί αυτουργοί για αναμετάδοση δορυφορικών προγραμμάτων κατά παράβαση του άρθρου 6 παρ. 1 και 2 του Νόμου 1730/87 περί ΕΡΤ-ΑΕ, που απαγόρευε η κάθε είδους ραδιοτηλεοπτική εκπομπή και την εγκατάσταση σχετικών μηχανημάτων χωρίς άδεια. Η αθωωτική απόφαση της διωκόμενης πράξης ως "διευκόλυνση λήψεως τηλεοπτικού προγράμματος" στη μη ταύτιση της δηλ. με την έννοια γενικά της τηλεοπτικής εκπομπής. Υπό την οπτική αυτή γωνία η αναμετάδοση προγράμματος δεν αντίκειται στο άρθρο 16 του Ν. 1730/1987, που προστατεύει το αποκλειστικό ραδιοτηλεοπτικό προνόμιο της ΕΡΤ-ΑΕ.

IV. Α.Π. (Τμ.Ε') 1194/1987.

Με τη προσβαλλόμενη απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Θεσ/νίκης αθώθηκε ο ιδιοκτήτης του κινηματογράφου "Δ" ο οποίος είχε κατηγορηθεί για προσβολή της δημοσίας αιδούς, αδίκημα στο οποίο υπέπεσε με το να κάνει γνωστό στους προσερχόμενους για την παρακολούθηση (άσεμνης κινηματογραφικής ταινίας) ότι πρόκειται για προβολή άσεμνης ταινίας, θεωρείται δηλαδή ότι η κατά το κοινό αίσθημα

προσβολή της δημόσιας αιδούς συντρέχει και στις περιπτώσεις που με διάφορα μέσα γίνεται γνωστό στους διερχόμενους η προβολή άσεμνης ταινίας. Στις περιπτώσεις αυτές εφαρμόζεται το άρθρο 2 του Ν. 10/1975 (με την προσθήκη που έγινε σ' αυτό με το άρθρο 3 του ν. 1291/1982), που αναφέρεται στην αξιόποινη πράξη της προσβολής της δημόσιας αιδούς με την προβολή άσεμνων ταινιών.

V. 752/1988 Στ' Τη. Αρείου Πάγου.

Ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου άσκησε έφεση κατά της απόφασης 964, 1037,1648/1988 του Τριμελούς Πλημ/κείου Θεσ/νίκης, που είχε κρίνει αθώο τον Δήμαρχο της πόλης ύστερα από την εγκατάσταση δορυφορικής κεραίας και την εκπομπή δορυφορικών προγραμμάτων. Ο Άρειός Πάγος έκρινε την απόφαση του Τριμελούς Πλημ/κείου μη νόμιμα αιτιολογημένη, καθώς δε διευκρινίζεται αν πρόκειται για λήψη ή αναμετάδοση και ενώ δέχεται την "ώθηση" δεν διευκρινίζει για πιο λόγο δεν υπάρχει αναμετάδοση. Επιπλέον παρά το γεγονός ότι ο σκοπός του Δημάρχου είναι αφιλοκερδής και στοχεύει στην ψυχαγωγία των Δημοτών, έρχεται σε αντίθεση με το υπάρχον καθεστώς, που κάνει δυνατή τη λήψη δορυφορικού σήματος μόνο μετά την αγορά ειδικής κεραίας. Αν θεωρηθεί ότι η συγκεκριμένη ενέργεια συντελέστηκε μέσα στα πλαίσια του πνεύματος της διασυνοριακής τηλεόρασης, αμφισβητείται η ενάσκηση του ατομικού δικαιώματος της πληροφόρησης, που πηγάζει από τις διατάξεις του άρθρου 5 Σ. και άρθρο 10 της Σύμβασης της Ρώμης περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς αυτό περιορίζεται στην ελεύθερη λήψη τηλεοπτικοακουστικών μηνυμάτων και ελέγχεται από τους νόμους του, Κράτους. Για τους παραπάνω λόγους ο Άρειος Πάγος με την απόφαση 752/1988 παρέπεμψε την υπόθεση για δεύτερη συζήτηση στο δικαστήριο που είχε αποφανθεί αρχικά υπέρ του Δημάρχου.